

Communiloquium siue summa collationum Johannis Gallensis, Augsburg 1475

Tercia pars: De informatione hominum quantum ad ea que omnibus sunt communia

Distinctio prima

Premissis occasionibus informandi sigillatim personas ex quibus consistit respublica quasi ex membris suis et deinde enumeratis colligationibus talium membrorum inter se. In hac tertia parte agitur de informatione predictorum quantum ad illa que sunt communia omnibus et singulis in quocunque fuerint ordine gradu uel officio quorum quedam sunt naturalia quedam contingentia. Et primo de his que spectant ad differentias sexuum, scilicet qualiter ammonendi sunt uiri et mulieres. Secundo de his que pertinent ad differentias etatis, scilicet qualiter ammonendi sunt infantes, adolescentes et senes. Tercio de his que respiciunt differentias conditionis, scilicet qualiter ammonendi sint nobiles et ignobiles. Quarto de his que spectant ad differentias complexionis siue dona naturalia, qualiter ammonendi sunt scilicet predicti donis naturalibus siue ex parte anime siue ex parte corporis, et qualiter ammonendi sunt minus predicti. Quinto de his que respiciunt qualitatem uite, scilicet qualiter ammonendi sunt peccatores et penitentes. Sexto de his que pertinent ad differentias status, scilicet qualiter admonendi sunt uirgines, uidue et coniugate. Septimo de his qui spectant ad modum uite siue quantum ad possessiones, scilicet qualiter admonendi sunt diuites et pauperes. Octauo de his que spectant ad uarios successus, scilicet qualiter sunt admonendi in aduersitate et prosperitate, sanitate et infirmitate. Et licet sint alie multe differentie de quibus sunt homines admonendi quia beatus Gregorius sufficienter distinguit uarias ammonitiones secundum uarietates statuum et conditionum, ii. Pastoralium capitulo iiii. Et post instruit ibi qualiter sunt ammonendi diuites et pauperes, prelati et subiditi et sic de aliis. Ideo de predictis differentiis nil ad presens.

Capitulum primum:

De informatione hominum quantum ad differentias sexus quales debent esse uiri

Primo ergo notandum quod uiri sunt admonendi ut sicut sunt uiri sexu. Ita sint uiri statu et effectum. Vir enim dicitur a uirtute eo quod debet uincere libidines, ait Augustinus libro sermonum iii. sermone. xiiii. Quod ait Apostolus i. Corin. xiii.: Quando factus sum uir euacuauit que erant paruuli. Item ut ait Salustius libro iii., Sic accepi mundiciam mulieribus laborem uiris conuenire. Viri enim est proprie fortitudo et a uiro dicitur uirtus, ait Tullius iii. Tusculan. questionum. Item ait Augustinus iii. de ciuitate Dei capitulo xxiii. // tractans illud Ennii poete: Moribus antiquis res stat Romana uirisque, dicit quod non sunt uiri nisi morigerati, id est habentes mores uirtuosos. Item uir debet principari, Ethicorum viii., sicut ait Apostolus prime ad Corinthios xi. quod uir est caput mulieris. Illi ergo sunt uiri qui uincunt libidines et uirtuosis operibus laborant et uirtuosis amoribus sunt ornati et ordinate regunt uires inferiores et appetitus carnales, de quibus Iob xxiiii. de ciuitatibus fecerunt uiros gemere, super quod Gregorius moralium xxvi. quod uiri sunt qui perfectis gressibus per uiam Dei non fluxe et eneruit sed uiriliter currunt. Et Iob xxvi.: Cucurrerunt uiri, ibi Gregorius moralium xxvii.: Viri perfecte uite homines memorantur, et Iob

xxxvi: Accinge sicut uir lumbos tuos. Ibi Gregorius moralium xxxiiii. scriptura sacra: Viros uocare consuevit qui nimirum dominum fortibus et non dissolutis gressibus sequuntur. Illi ergo qui uiri sunt sexu studeant ut sint uiri actu et effectu quia horribile est quod sint uiri sexu, et tamen femine uel effeminati effectu. Viriliter, inquit Psalmista, agite et confortetur cor uestrum. Prouerbiorum viii.: O uiri ad uos clamito, super quod Gregorius moralium xxviii.: Ego non feminis sed uiris loquor quia hi qui fluxa mente sunt, mea uerba percipere nequaquam possunt. Carnalis enim uoluptas et feminea mollicies aut fluxa leuitas et desidiosa ociositas effeminant. Ideo dicitur de domo uoluptatis quod non est uir in domo eius, Prouerbiorum vii. Unde et uoluptas carnalis potest assignari per fontem salmactis, cuius unda ut in fabulis dicitur aspectu decora, gustu dulcis, tactu suauis et omnium sensuum usui gratissima. Sed tanta mollicie ingredientibus eneruat ut uiris effeminatis nobiliorem sexum adimeret nec ante quisquam egreditur quam stupeat et doleat se mutatum esse in feminam. Et de hoc Pollicratus libro quinto capitulo decimo: Et quia multi balneant se in fonte uoluptatis. Ideo multi sunt effeminati. Naum tercio: Ecce populus tuus mulieres in medio tui. Et non solum uerificatur hoc de populo et personis infimis sed etiam de maioribus, Ysaie tercio. Effeminati dominantur eis quia effeminati multa mala faciunt, propter quod dicitur Regum tercio capitulo ix: Effeminati fuerunt in terra feceruntque omnes abominationes.

Capitulum secundum: De instructione mulierum quantum ad sobrietatem

// Et non solum uiri sunt ammonendi his modis, sed etiam mulieres communiter ammonende sunt ut uiuant uirtuose secundum statum suum, scilicet ut subiecte sint uiris, sicut docet Apostolus prima Corinthios xiiii.: Ut sint tacite non loquaces, sicut monet Apostolus prima Corinthios ix.: Mulieres in ecclesia taceant. Et ut non sint ociose uel uage, uel curiose loquentes, sicut monet prima Timothei v.: Reprehendens illas qui sunt tales et ex consequenti dissuadens. Item ammonende sunt ut non sint uane et ornantes se ad ostentationem, sicut monet beatus Petrus prima Petri tercio: Mulieres sint subdite uiris suis, sequitur: Quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri aut indumenti uestimentorum cultus. Specialter autem sunt mulieres ammonende quod sint sobrie et moderate in alimentis et in cauendis in ebriatiuis quia ait Valerius libro ii. capitulo i.: Vini usus olim Romanis feminis ignotus fuit, scilicet ne in aliquod dedecus prolaberentur quia proximus a libero patre in temperantie gradus ad inconcessam uenerem esse consuevit. Mulier enim ebriosa ira magna et contumelia et turpitudine eius non tegetur, Eccli. xxvi. Econtrario est de multis, sicut recitat Seneca epistola x. capitulo ix. dicens quod maximus medicorum feminis nec capillos defluere dixit nec pedes laborare uel lauare atque nunc et capillis defluunt et egre pedibus sunt non mutata feminarum natura est sed uita. Nam cum uirorum latina uel legitima equauerint, corporum quoque uirilium in comoda equauerint; non minus peruigilant, non minus potant quinimo uino et oleo et mero uiros prouocant, et sequitur: Beneficium sexus sui, suis uiciis perdiderunt et quia feminam exuerunt, morbis implicate sunt. Quid ergo mirandum? Maximum medicorum in mendatio deprehendi cum tot femine podagre et calue sint. Magna ergo diligentia debent mulieres studeri sobrietati que est conseruatiua pudicitie. Sine enim mero et uino friget Venus, ait Comitatus et recitat in eius epistola decimonono. Et Valerius libro tercio capitulo primo: Et debent cauere ab excessu in alimentis eo quod uentrem distentem cibo sequitur uoluptas genitalium. Ait Ieronimus xxi. epistola: Unde et antiquitus mariti precauebant ne uxores biberent uinum uel saltem ne excederent ut tactum est

supra. Ut ait Valerius libro sexto capitulo tercio quod Metellius uxorem eo quod uinum bibisset fuste percussam interemit. Quod factum // non accusatore tantum sed reprehensore caruit, unoquoque estimante optimo exemplo, illam uiolate sobrietatis penam rependisse. Et sane quecunq; femina uini usum immoderate appetit, omnibus uirtutibus ianuam claudit et delictis aperit. Ut ait ibidem: Et ad hanc sobrietatem ut scilicet sint mulieres perfecte, sobrie et caste debent ab infancia et iuuentute informari exemplo nutricis matris augustini, que erat in choercendis puellis, cum opus esset, sancta uirtute uehemens atque in docendis sobria uehementia. De qua narrat Augustinus ix. confessionum circa medium quod erat decrepita que propter senectam et optimos mores honorabatur et curam filiarum gerebat, scilicet matris augustini et alterius scilicet ancille, que nutrix non permittebat eas preter horas quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiam si utreque exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat precauens consuetudinem malam et addens uerbum sanum. Modo, inquit, aquam bibitis quia in potestate uinum non habetis. Cum autem ad maritos ueneritis facte domine, apotecarum et cellariorum, aqua sordebit sed mos potandi permanebit; hac ratione precipiendi et auctoritate imperandi, frenabat auiditatem tenerioris etatis, et ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut iam non biberent quod non deceret. Et sicut ibi narrat mater sua, tunc puella ad mensam parentum bibebat uinum de cuppa eorum. Et illa ad illud modicum more cottidiano addendo in eam consuetudinem prolapsa est ut plenos meri calculos in hianter hauriret, et cum ancilla cum ea litigaret, obiecit hoc crimen, uocans eam meri bibulam quo illa stimulo percussa, respexit fedtatem suam confestimque damnauit et exiuit. Ideo clamat ibi Augustinus admirando misericordiam et prouidentiam Dei: Quid egisti Deus? Unde curasti? Nonne protulisti durum et acutum et ex altera anima conuicium tanquam medicinale ferrum ex occultis prouisionibus tuis et uno ictu putredinem illam prescidisti? Et de alterius insania sanasti alterum. Educatio ergo et ordinata nutritio multum ualet ad tenendam perfectam sobrietatem.

Capitulum tercium: Quales debent esse mulieres quo ad castitatem

// Consimiliter sunt ammonendi mulieres de castitate et pudicicia seruanda ex quo eximius honor mulierum uirtuosus decor fame siue opinionis odor. Omnis enim ponderatio non est digna continentis anime, Eccl. xxvi., et sequitur: Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bone species inornatum domus sue. Et ibidem: Gratia super gratiam mulier sancta et puderata. Ut enim dicitur in tractatu de duodecim abusionibus, quintus abusionis gradus est femina sine pudicicia. Sicut enim omnes bonos mores procurat et custodit in uiris prudentia, sic et in feminis honestos actus fouet custodit et nutrit pudicicia. Et sequitur: Nanque impudica uita nec laudem ab hominibus in presenti seculo nec remunerationem a Deo speret in futuro, pudica uero famam bonam inter homines possidet et de spe future beatitudinis gaudet. Et de hac pudicicia multum Valerius libro sexto capitulo primo: Et uirorum et feminarum precipuum fundamentum pudicicia ubi ponit multa exempla de pudicis mulieribus quam sollicite fuerunt diligentes in custodienda pudicicia siue castitate que maluerunt uitam amittere quam pudiciciam ponens, exempla de multis ut de mulieribus que maritis occisis laqueis spiritum sibi eripuerunt de quibus supra ubi de amore coniugali. Et ibidem etiam narrat de Greca femina que cum hostium classe esset excepta ut morte pudiciciam tueretur se in mare abiecit cuius corpus littori appulsum et sepulture mandatum est. Manifestatum est et eius memoria Grecis laudibus celebranda. Ibidem narrat de Lucretia que quia a Torquinio regis superbi filio per uim stuprum pati coacta cum iniuriam suam

in concilio necessariorum deplorasset, ferro quod ueste tectum attulerat se interemit. Similiter narrat de quodam qui filiam suam occidit eo quod Apius Claudius potestatis uiribus fretus stuprum eius expeteret. Maluit enim esse pudice filie interemptor quam corrupte pater. Ibidem narrat de alia muliere que pati stuprum coacta imperauit suis ut illum occiderent, interfectique caput abscisum manibus retinens ad coniugem uenit abiectoque ante pedes eius, iniurie et ultionis sue ordinem exposuit, huius femine quid aliud quisquam quam corpus in potestate hostium uenisse dicat. Nam nec animus uinci nec pudicitia eripi potuit. Narrat etiam ibidem de seueritate quorundam in ultione pudicitie, sicut de quodam qui postquam comperisset filie uirginitatem // a quodam perditam, non contentus solum illum affecisse supplicio, sed etiam puellam necauit, ita ne nuptias eius turpis celebraret acerbas exequias duxit. Et ibi de multis talibus mulctatis pena mortis deprehensis in adulterio et stupro. Et consimiliter de talibus narrat Ambrosius libro iii. de uirginitate ubi ait quod Pelagia apud Anthiochiam cum esset xv. annorum cum a predonibus se circumdari uideret absente matre et sociabus ait: Deus de remedio non offenditur et facinus fides alleuiat, fertur ornasse caput non ut ad mortem ire deberet sed ad sponsum. Et cum hoc uiderent hostes, ceperunt querere matrem et sorores que cum hec uidissent dixerunt. Ecce aqua; quis nos prohibet baptizari? Precamur Deus ne corpora nostra unda respergat et tanquam si choros ducerent in medium progrediuntur alueum, nec cadauer unda undauit, quin sancta mater licet sensu carens pietatis, tamen adhuc seruabat amplexum et religiosum quem tenebat modum, nec in mari laxabat, tamen pro seruanda corporali pudicitia uel cauenda iniuria, non debet se fidelis interinere. Sicut determinat Augustinus de ciuitate Dei primo capitulo xvi. ubi ait: Pudicitia est uirtus mentis que non potest auferri inuite. Unde et xviii. capitulo loquens de Lucrecia suprascripta que se interfecit quod egregie ueraciterque quidam declamans ait: Mirabile dictum duo fuerunt et adulterium unus commisit splendide atque uerissime. Ait Augustinus: Intuens enim in duum corporum commixtionem unius nequissimam cupiditatem alterius castissimam uoluntatem, non quid coniunctione membrorum sed quid diuersitate animorum ageretur. Attendens illud ait et ibi bene de hoc: Non ergo fidelis nec infidelis debet se occidere ob talia precauenda sed sustinere uiolentia, non consentiendo uoluntate libidini quia pudicitia est res anime, uirginitas res corporis, et ea integra in anima permanente. Potest ista de corpore uiolenter auferri, ait Augustinus contra Iulianum viii.: Non enim licet priuata potestate hominem occidere uel innocentem cuius occidendi licentiam lex nulla concedit et profecto qui seipsum occidit, homicida est. Ait Augustinus ubi supra de ciuitate Dei capitulo xxi. quod uero sanctus Ambrosius uocat illas mulieres sanctas que se submerserant sane quilibet intelligat quod non ideo sancte quia sic se occiderunt sed alio modo quem nouit Deus quomodo quid uoluit Deus. Ut enim ait Augustinus de ciuitate Dei ubi supra capitulo xxi.: Sampson non aliter excusatur de eo quia seipsum cum hostibus et ruina domus oppresserit, nisi quod Spiritus sanctus latenter hoc iusserit qui per illum miracula faciebat. // An illo modo mulieres predictae inspirate se morti exposuerunt tangit Augustinus capitulo xxv. post de feminis que se in fluium precipitauerunt tempore persecutionis quarum ecclesia martiria celebrat, sed hoc fecerunt diuinitus iusse, non humanatus decepte, non errantes sed obedientes, ut de Sampson, scilicet inquiri potest, aliud nobis non est phas credere, cum autem Deus iubet seque iubere sine ullis ambagibus intimeat, quis obedientiam crimen uocat? Quis obsequium pietatis accuset? In mulieribus uero gentilibus zelus pudicitie commendandus, excessus uero in factis quia se necauerunt minime immitandus. Quante reuerentie fuit pudicitia apud paganos, narrat Solinus libro sexto capitulo xv. ubi narrat de parte indie: Ubi ueneri se penitus abdicarunt,

pecuniam nesciunt. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit ibi hominum multitudo; locus ipse addictus est pudicitie atque plurimi licet undique gentium properent nullus admittitur nisi quem castitas fidei innocentieque meritum consequatur. Nam qui reus est et leuis culpe quamuis summa opera uel summopere adipisci ingressum uelit, diuinitus submouetur. Ita per immensum spacium seculorum, incredibili dicto, eterna gens est cessantibus puerperiis. Hec ille. Pudicitia ergo est honorando quando est perfecta, scilicet in affectu in omni sensu et effectum, et similiter in conuersationis gestu. Ut enim ait Valerius libro quarto capitulo tercio: Cum quidam formam cuiusdam pueri laudasset, alius increpans intemperantiam. Ait non solum manus pecunia, sed oculos a libidinoso aspectu continentes esse debere. Et libro sexto capitulo primo de quodam qui dixit filie ut non solum uirginitate illibatam sed etiam oscula ad uirum sine causa sincera proferret, id est sine admixtione aliquius libidinis. Unde Ieronimus contra Iouinianum dicit quod Diuellus duxit uxorem uirginem tante pudicitie ut illo seculo fieret pro exemplo quo erat impudicitia monstrum, non uicium tantum. Hic enim in iurgio audiuit quod os fetidum haberet et rediens conquestus est uxori de eo quod non dixerat ibi hoc ut quereret remedia, cui illa respondit quod credebat omnibus uiris sic ora olere. Illa igitur laudanda in utroque et si ignorauit uicium uiri et si patienter tulit. Hec ille. Et in hoc etiam laudanda quod non prebuerat osculum alteri uiro cuius contrarium faciunt multi. //

Capitulum quartum: Quales debent esse mulieres quo ad quietem et taciturnitatem

Et mulieres sic caste sunt ammonende quod sint quiete et tacite, ut ait Crisostomus super Iohannem omelia lxi.: Mulierum est domi fari et sic quiescere, sicut legitur de Sara quod erat in tabernaculo, Genesis xviii., et de beata uirgine quod ad eam ingressus est angelus et ita ipsa erat in loco archano et secreto, Luce i. Mulier enim est scala ad temptandum, ut ait Gregorius moralium iii. Et parui sensus et deceptibilis et magne uoluptatis, ait Auicenna x. philosophie, et fortis ad maliciam, ait Crisostomus ubi supra. Et sicut ait Erodocus, mulier cum ueste deponit uerecundiam, ut supra habitum parte secunda: Quid sit coniugium? Et ideo ne sint occasiones aliis ad peccandum uel ne ipse labantur in peccatum, non debent esse uage uel inquiete uel garrule uel ociose, secundum quod Apostolus reprehendit tales, prime Thimothei ii., dicens ociose discunt domos circuire et cetera. Ideo ut ait Tullius capitulo v. circa feminas maiorum instituta ceciderunt, que modestie, que sobrietati patrocinebantur cum aurum nulla ferat preter quam unico digito quem sponsus obpingnorasset pro nubo anulo et a uino adeo abstineret ut matronam ob refignatos celle uinarie loculos media necarent. Item sub Romulo que uinum attigerat a marito impune trucidata est, oscula autem propinquis offerre necessitas erat non aliis.

Capitulum quintum: Quod mulieres sint in ornamentis temperate

Sunt etiam ammonende quod sint ornamentis competentibus et religiosis indute, prout docet beatus Petrus quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri aut uestimentorum cultus et cetera. Unde de impudice se ornantibus loquitur Ieronimus epistola x. capitulo viii.: Ille oculos Christianos scandalizant potius que purpuris et quibusdam fucis ora oculosque depingunt quarum facies Egiptie nimio candore deformes ydola mentiuntur et sequitur quas nec numerus annorum potest docere quod uetule sint que capillis alienis uerticem struunt et preteritam iuuentutem in rugis annilibus poliunt. Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in

decorem, si carnis curam facit in concupiscentiam. Et idem epistola x. capitulo octauo: Quid facit in facie Christiana purpurisus et cerusa et sequitur ignis iuuenum fomenta libidinum, impudice mentis indicia, ornatus illi Domini // non est, sed antichristi uelamen. De hoc Cristostomus super Matheum omelia xxx. ubi ait: Adicere aliquid ymagini regie periculum est, Deum offendis, sobrietatem suffodis, zelotipie accendis flamas, zelaris meretricantes. Et de hoc Ambrosius multum in exameron omelia ultima ubi ait: Pictus es, O homo! Et sequitur: Noli delere bonam picturam, noli tollere picturam Dei, et assumere meretricis; illa pictura uicii est, non decoris, fraudis non simplicitatis, fallit, decipit ut neque illi placeas cui placere desideras qui intelligit non tuum sed alienum esse quod vel quo placeas, et tuo displices auctori qui uidet opus suum esse deletum. Et ponit exemplum de artifice qui indignatur cum uidet opus suum adalteratum, sic qui adalterat opus Dei grauamen et graue crimen incurrit. Graue crimen est, ut puto, quod melius se pingat quam Deus. Diligenter ergo ammonende sunt mulieres ut a talibus caueant. Unde narrat dominus Wilhelmus Parisiensis in tractatu de uniuerso de quadam muliere que cingendis et ornandis crinibus dum uiueret intendebat apparuisse post mortem cuidam, pectinans crines et ornans, cui dixit quod illa pectinatio fuit sibi intolerabilis cruciatus et quod pecten ipse immensitate ponderis eam grauabat et deprimebat intolerabiliter qua apparitione placuit bonitati diuine insinuare: Quam periculosa est studiositas ociosa in predictis ornatibus. De differentiis autem pudicie uirginalis, uidualis, coniugalis dicetur infra.

Secunda distinctio [tercie partis]: De instructione hominum secundum differentias etatum

Similiter sunt ammonendi homines communiter de ordinato modo uiuendi secundum differentias etatum. Sicut enim uarie sunt etates sic uarie informationes ut enim ait Papam. Prima etas ducitur per septem annos, que dicitur infantia. Secunda usque ad xiiii. que dicitur puericia. Tercia usque ad xxviii., scilicet dolescentia. Quarta usque ad xl. uel l. que dicitur iuuentus uel uirilitas. Quinta usque ad lx. uel lxx. protenditur et dicitur senium siue senectus declinata a iuuentute in senectutem. Sextaque senectus que nullo annorum numero terminatur que etiam senium uel etas decrepita dicitur de his Augustinus bene, Genesis primo, contra Manicheos. Et quia his etatibus sunt quedam propria ut ait Tullius De senectute capitulo v., est enim inquit infirmitas puerorum, ferocitas iuuenum grauitas constantis etatis, senectutis uero maturitas. Ideo ammonende sunt homines secundum differentias etatum. //

Capitulum primum: De informatione infantium

De instructione igitur infantium, qualiter scilicet patres debent esse solliciti dictum est supra, parte prima. Et de hoc Ieronimus omelia l. quod non est parum apud Deum bene educare filios, prout ait Apostolus de uidua si filios educauit et cetera, i. Thimotheum v. Et idem de hoc multum epistola lxxx. que intitulatur de instructione filie. Ubi magister ait: Vir probe etatis et uite, eruditionisque est eligendus, nec puto erubescit uir doctus in nobili uirgine, quod fecit Aristoteles in filio Philippi, ut ipse librorum utilitatem, incia monstraret literarum, ne discat in tenero quod dediscendum est, quod difficile raditur quod rudes animi imbuerunt lanarum conchilia uel contilia colorem quis in pristinum reuocet et testa saporem et odorem, quo primo imbuta est retinet. Exemplum de Allexandro, qui moribus et in cessu leonidis magistri sui et uiciis quibus fuit paruulus infectus, carere non potuit, cum esset dominator orbis. Et post: nutrix non sit

temulenta, non lasciua, non garrula, habeat scilicet filia modestam gerulam id est nutrimentum graue. Et ibi bene de hoc. Item Ieronimus epistola lxxxvii. Ubi ait in tenera etate facilius sancte conuersationis usus molestis optime ad instructionem. Primi anni habent in se lentum quid et molle, et quod facile formari queat, et ad arbitrium uolentis trahi. Et ponit exemplum de arbusculis, que in partem quamlibet possunt flecti, et tenera animalia sine labore solent domari. Et sequitur: illud penitus solet inherere sensibus quod prius inciderit. Dum mollis est etas et animus, duci facilius exercenda boni cosuetudo. Et ibi bene de hoc. Consimilia exempla ponit Anselmus De similitudinibus capitulo liii. ubi ait: Quod mollis cera recipit ymaginem sigilli, et tenet eandem, cum est indurata cera, quod non potest bene formari, sic est de etate infantili, quod informari potest sic et de etate indurata non prius informata. Sunt enim sobrie nutriendi, prout ait Augustinus duodecimo De ciuitate dei capitulo quindecimo. Si pro uiribus suis alatur infans fiet ut crescendo plus capiat, si modum sue capacitatis excedat deficiet antequam crescat. Et de hoc Seneca libro secundo De ira: Quod uinum negandum est pueris, ait Plato, nec cibus quidem implendi sunt, distendentur enim corpora. // Item sunt instruendi ab inicio fidei documentis, prout ait Hugo De sacramentis libro ii. parte sexta capitulo xii.: Quod patrini sunt fideiussores pro eis, quos in baptismo receperunt, ut eos cum ad legitimum peruenerint etatem, admoneant, fidem rectam, conuersationem bonam custodire ante omnia symbolum et dominicam orationem eos doceant. Et Gregorius vii. Registi: peto ut paruulos dominos quos nutris, precipue moribus insturere cures, enuchos qui eis deputati sunt admone, ut ea illis loqui debeant, que eorum mentes ad caritatem circa se inuicem et erga subiectos in mansuetudinem compugnant. Et sequitur: uerba nutrientium aut lac erunt si bona sunt, aut uenenum si mala. Talia ergo non eis sugant, que postmodum ostendant, quod bona fuerint que ab eis suxerunt. Unde Ieronimus monet, ubi supra quod nutrix non sit garrula. Item sunt pueri summe a peccatis coercendi, quia multa sunt peccata puerorum sicut enumerat beatus Augustinus libro primo Confessiones, ubi ait loquens de se: Tantillus puer et tantus peccator peccabam inquit contra preceptum parentum et magistrorum. Unde narrat de peccato, quod furabatur pira cum sodalibus. Ibidem ait, uidi zelantem paruulum qui nondum loquebatur et intuebatur paruulus pallidus collactaneum suum, et ibi enumerat multa talia. Ideo parentes debent cohibere eos a peccatis quia ut ait Ieronimus epistola lxxxix. usque ad septem annos puerorum peccata parentibus imputantur. Item sunt castigandi, et modo debito uerberandi secundum sententiam Salomonis, Prouerbiorum xxiii.: Noli subtrahere a puero disciplinam. Et Ecclesiastici xxxiii.: curua ceruicem eius in iuuentute. Et vii.: filii tibi sunt erudi eos, et curua illos a puericia. Item sunt ammonendi seu erudiendi debitis artificiis atque conuenientibus suo statui, ut si sint nobiles erudiantur in operibus que sunt nobilium, et si indigeant artificio uiuere erudiantur in artibus sibi debitis, ut possint uiuere communiter et iuste. Unde et de constantino dictum est parte prima, quod sic instituit filias suas in artem texendi et nendi, ut si necesse esset ex illis possent uiuere. Item sunt imbuendi fide et diuinis mandatis et informandi uirtuosis moribus, sicut tactum est. Et sicut fecit Thobias quarto. Ubi ait ad filium: attende tibi ab omni fornicatione. Et sic de aliis.

Capitulum secundum: De informatione puerorum

// Et sicut sunt informandi ab infantia sic in sequenti grada etatis, que dicitur puericia maxime in peccatis cauendis in illa enim etate insurgunt libidines et concupiscentie. Ideo laborandum est ut sobrietate et castitate domentur et labore, prout ait Crisostomus super Matheum omelia xlix. ubi

ait: ut terra infructuosa iuuentus, que si negligitur multas producit spinas. Et post immittamus ignem et comburamus perniciosas concupiscentias. Aremus areas nostras ad feminis susceptionem in iuuentute sobrietas fulgeat quia inoppinabile hoc scilicet tranquillitate in fluctuationibus potiri, in camino non comburi, in iuuentute non impudicum esse. Et ponit exemplum de Ioseph. Item tales sunt in laboribus debitis exercendi, qui statui suo competant, et informandi bonis moribus. Et de his utrisque Tullius bene libro primo xxxviii. capitulo: Est adolescentis maiores natu uereri, ex his eligere optimos et probatissimos, quorum consilio et auctoritate uel immitantur uel utantur. Et sequitur maxime hec etas a libidinibus tollenda est, exercenda in labore et patientia animi et corporis ut imbecillibus et ciuilibus offitiis eorum uigeat industria. Et post caueant in temperantia, meminerint uerecundie quod erit facilius si in huiusmodi rebus maiores natu uelint interesse. Iuuentutis enim etatis insolentia senum constituenda et regenda prudentia est. Et idem Tullius libro ii. Questionum tusculanarum: quod leges ligurgi laboribus erudiunt iuuentutem, uenando currendo esuriendo sitiendo algendo estuando. Sparte uero pueri ad aram uerberibus uel ab uberibus accipiuntur ut multus ex clunibus de uisceribus sanguis exeat, ut habitum est de hoc supra, parte prima. Et de hoc Seneca xxxi. epistola, qui natus in partia uel banonia arcum tendit in Germania. Hastile uibrat in Ytalia equitare cautius hostem percutere. Item Salustius libro primo Loquens de quadam gente: Quod mos illius gentis est equitare, ioculari cursim cum equalibus certare. Unde Tullius primo Rethorice: Quid agis inicio cur perdis adolescentem, recitans uerba Terencii. Demas et inicio fratres fuerunt. Et Demas filium nutriendum tradidit inicioni quem nutriuit et uestiuit lasciuie. Ita quod fuit ebriosus et luxuriosus. Ideo ait Demas ad fratrem: Quid perdis adolescentem. Et uere: sic faciunt multi diuites, qui nutriunt in lasciuia sibi commendatos, et sic eos perdunt. Et sicut dictum est de pueris et infantibus nutriendis. Ita intelligendum est de puellis secundum quod dicitur. Ecclesiastici septimo // filie tibi sunt serua corpus illarum, et ne ostendas hilarem faciem tuam ad illas scilicet permittendo eas lasciuire. Et de hoc sufficienter Ieronimus epistola supra dicta, scilicet de instructione filie ubi ait: nichil aliud addiscat audire uel loqui, nisi quod pertinet ad timorem Dei. Turpia non intelligat, cantica mundi ignoret, ad hoc tenera lingua Psalmis dulcibus imbuatur, procul sit lasciuia puerorum puelle et pudice uel pedisseque a secularibus consortiis arceantur. Et sequitur: Si sollicita et prudens es, ne filia percuciat a uipera, cur non eadem cura prouides ne feriatur a malleo terre, ne egrediatur cur dyna ne ludat nec trahat cantus postquam grandiuscula est, pergat ad templum cum parentibus, nec inter turbas inueniatur. Exemplum assummat a Maria quam Gabriel in cubiculo reperit. Luce primo et Thobie iii. ait Sara: nunquam cum ludentibus miscui me. Exemplum de matre Augustini ubi supra.

Capitulum tertium: De admonitione adolescentum

Similiter sunt admonendi existentes in tercia etatis differentia que dicitur adulescentia, quod caueant a predictis. Et sicut crescit etas corporis. Ita et crescat etas uirtutis sicut ait Ieronimus de continentia uirginali: crescat in te etas cum annis, cum etate iusticia, et fides eo perfectior uideatur, quo senior, et sequitur omne tempus in quo meliorem te non senseris, hoc te estima perdidisse Iob, ab infantia creuit mecum miseratio. Unde Gregorius Moralium xxi. electis cum foris etas corporis. Intus si dici liceat crescat etas uirtutis, et hoc dictat ratio, ut sicut crescit sensus uiuacitas, sic crescat uirtutum perfectibilitas. Sunt ergo adulescentes informandi et instruendi, magis etiam quam infantes, ut a peccatis caueant, laboribus se exercent. Honestis se

moribus ornent, et mature se gerant, ut enim ait Valerius libro ii. capitulo v.: Ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia reuocando ab insolentia, magnos et utiles ciues fecit, honoribusque debitum auctoritatis pondus adiecit. Et ut ait Anshelmus libro De similitudinibus capitulo xlvi.: In iuueue commendanda est oris taciturnitas corporis continentia et uerecundia. Et de tali adolescentia loquitur xxix. Iob: Sicut fui in diebus adolescentie mee. Et Ecclesiastici xi.: Letare iuuenis in adolescentia tua, et in bonum sit cor tuum in diebus iuuentutis tue. Iuueni enim est parcendum, seni cedendum ait Seneca epistola 38. Et maxime sunt admonendi adolescentes // quod sint subiecti obedientes et obsequiosi, quia dicitur in tractatu De xii. abusionibus: Tercius abusionis gradus est adolescens sine obedientia. Et sequitur: sicut in senibus sobrietas et morum perfectio requiritur sic in adolescentibus obsequium subiectio et obedientia uite debentur. Et post: sicut fructus non inuenitur in arbore in qua premus flos non apparuit, sic et in senectute. Honorem legitimum consequi non poterit, qui in adolescentia alicuius discipline non laborauit. Et ibi bene de hoc.

Capitulum quartum: De informatione uirorum

Qualiter autem admonendi sunt existentes in hac etate que dicitur uirilitas, dictum est supra de informatione uirorum, eo enim quo sunt uigore uirtuosiores, complexione temperatiores, in colummitate saniores, ad sultinendum terribilia constantiores, eo ipso debent perfectius seruire suo creatori, dicentes cum propheta: Fortitudinem meam ad te custodiam, uiriliter inquit age et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. Iob vi.: Que est fortitudo mea ut sustineam. Ubi Gregorius Moraliu vii.: fortitudo iustorum est carnem uincere, uoluptatibus propriis contraire, et delectationem uite potentis extinguere. Huius mundi aspera pro eternis premiis amare, prosperitatis blandimenta contemnerem, aduersitatis metum in corde superare, Ysaie iiii. de hoc: Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem, et bene de hoc. Admonendi ergo sunt tales, ut sint uiri actu, sicut et sexu, ut dictum est supra.

Capitulum quintum: De informatione senum a senectute

Consimiliter admonendi sunt senes, prout dicuntur a senectute, que dicitur senior secundum Papiam: Quod sicut etas temporalis corporalis creuit, sic crescat etas uirtutis. Et ut in tali etate sit omnium uoluptatum iuuenilium abdicatio, quia ut ait Tullius De senectute preclarum munus etatis scilicet huius est, quia aufert a nobis quod in adolecentia est uiciosissimum, scilicet uoluptatem. Sic enim Paulus cum factus erat uir, euacuauit ea que erant paruuli prima Corinthios xiii.: Multo magis quando quis factus est senex, debet talia euacuare, propter quod ait Seneca epistola lxxx.: gratias ago senectuti mee quod lectulo me afflixit quicquid debebam nolle non possum. Item sunt ammonendi tales, ut circa solitaria studia sit eorum occupatio. Unde Seneca ubi supra: // Ago gratias senectuti quod lectulo me affixit, et sequitur, cum libellis michi plurimis uel plurimum sermo est, ut enim ait Auicenna parte v. de anima post xl. annos intellectus roboratur. Et Tullius De senectute capitulo viii.: Quod memoria industria et ingenium uigent in senibus quod est intelligendum de senibus dicto modo scilicet antequam sint decrepiti. Et idem Seneca, epistola lxvi.: queris quid doceam, respondeo seni esse discendum. Et idem: quid stultius est quam quod diu non didiceris non discere omnis etatis homines scola admittit in hac senescamus tam diu discendum est quam diu nesciat. Et si prouerbio credimus quam diu uiuas nec ulli rei

magis, hec equitas conuenit quam huic. Item sunt admonendi quod in eis sit usus uirtutum rectitudo, quia ut dicit Ambrosius in Exameron primo: Senectus in bonis moribus dultior, in consiliis utilior, ad constantia subeunde mortis paratior, ad reprimendas libidiues fortior. Et Tullius ubi supra De senectute: quod arma senectutis sunt artes, exercitationesque uirtutum. Unde senes plus agunt consilio auctoritate et sententia illis qui laborant, prout ibi exemplificat Tullius de multis philosophis et eorum consiliis. Item debet in eis bonorum morum esse perfectio, ut tactum est supra, ab Ambrosius. Et ueritatis aliis predicatio, prout ait Valerius libro i. capitulo vi. De quodam, qui respondit duas res que amarissime uidentur hominibus licentiam sibi prebere ad libere loquendum, scilicet senectus et orbitas, ex quo enim erat senex et cito moriturus, nec habebat prolem pro qua esset sollicitus. Ideo libere dicebat ueritatem, nec timebat.

Capitulum sextum: De informatione senum a senio

Et si senes sic dicti, debent esse tales multo magis senes dicti a senio, quod est decrepita etas, senes dicti quod se nesciant, delirant enim propter nimiam etatem, quia ut ait Seneca epistola sexta: Senectus est fex et edificium putrefactum, ruens undique. Et epistola xxxi.: Quemadmodum senectus sequitur adolescentiam, ita mors senectutem. Et idem, quemadmodum in nauis que sentinam trahit cum una rima et alteri obsistitur ubi pluribus locis laxari ceperit et ceteris succurri non poterit, nauigio deinceps distentis. Ita est de senili corpore tanquam de putrido edificio, omnis iunctura dilabatur, et dum alia excipitur, alia distenditur. Circumspiciendum igitur est, quomodo exeat. Et sequitur // nichil habet quod speret, quem senectus sicut ad mortem, huic uni inter cedi non potest. Alia genera mortis spei mixta sunt, non sic de senectute. Summe ergo debent cauere senes ab excessu in alimentis et potibus, quia ut dicitur in libro naturalium. Senes citius in ebriantur secundum Aristoteles: quia meis corpus siccum, et in membris durioribus naturales meatus obseruantur et ideo exalatio ad cerebrum ascendit. Et sequitur: hinc fit ut sani senes magis iuuenum ebriorum laborent tremore scilicet membrorum, titubantia ligue habundantia loquere, iracundie concitatione. Studium ergo talibus senibus sit, ut moriantur in eis uicia antequam ipsi moriantur prout ait Seneca epistola xviii.: Moriantur inquit in te uicia prius. Unde ait ibidem dimitte uoluptates turpidas. Et ibidem: numera annos tuos, pudebit eadem uelle que uolueras puer eadem parare. Et epistola lxxvii.: Hec enim debent esse opera senis illa nolle que uoluit puer, et bene mori, unde ait ibidem ante senectutem creauit ut bene uiuerem in senectute unde ut bene moriar. Si uero non fuerit talis, est puer moribus scilicet centum annorum, Ysaie vi.: puer centum annorum morietur, sicut exponit Gregorius Moralium xviii. nichil enim est turpius, quam senex incipiens uiuere ut ait Seneca epistola xviii. Sero est tunc uiuere, cum desinendum est, hoc enim debet esse studium senum abdicare, omnes preteritas uoluptates, recordare iugiter priores culpas et defectiones, recogitare suas penalitates seniles, quia ut ait Gregorius supra euangelium, libro primo omelia prima. In illa etate statura curuatur, ceruix exiccatur deponiturque frequentibus suspiriis pectus urgetur, uirtus deficit, loquentis uerba anhelitus intercedit, et si languor desit senibus, ipsa salus egritudo est, ut enim recitat Seneca epistola c., uerba Virgilii. Optima queque dies miseris mortalibus eui. Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus. Et labor et dure rapit in clementia mortis. Et sequitur ibidem, meliora preteruolant, deteriora succedunt. Et ponit exemplum bonum quemadmodum ex amphora quod affluit sincerissimum est et grauissimum et iurbidum subdit uel subsistit, sic in etate nostra quod optimum est in principio est, idque exhauriri in aliis patimur, ut nobis fecem

reseruemus. Unde et senectus insanabilis morbus est. Ideo senectuti cognomen imposuit, tristem illam uocauit // scilicet Virgilius, et alibi, pallantes habitant morbi, tristisque senectus. Et ideo Boecius De consolatione primo, uenit preparata malis inopinata senectus, et dolor etatem iussit inesse suam. Et sciant senes se non habere annos qui transierunt, et se dicunt habere, prout dicit Bellius cuidam dicenti: lx. annos habeo, hos inquit dicis lx. quos non habes. Et hoc ideo, quia fluit tempus et audissimos sui deserit, nec quod futurum est meum est, nec quod fuit, ait Seneca De naturalibus questionibus libro v. in fine. Ex quo ergo non restat nisi ut studeat bene mori, et in senecta uberi, et plenus dierum cum sanctis patribus. Et ut sic moriatur, debet bene uiuere in iuuentute et congregare. Ecclesiastici 15.: que in iuuentute tua non congregasti, quomodo inuenies in senectute tua, sicut enim dies iuuentutis tue, sic et senectus tua. Deutronomii xxiii.: Et debet mori, relinquens bonum exemplum iuuenibus post se, sicut fecit ille bonus senex, de quo secundi Machabeorum v., qui ait: adolescentibus exemplum forte derelinquam. Quam gloriosi uero sunt boni senes, ait Ecclesiasticus xxii.: Quam speciosa inquit ueterana sapientia. Et sequitur corona senum multa sapientia. De sapientia et uirtutibus senum uirtuosorum, Tullius libro De senectute, ubi multa eleganter de instructione senum. Et Valerius libro vi. De senibus uirtuosis, et eorum operibus, et longeuitate, ubi narrat de quodam, qui cum centesimum annum ageret, interrogatus, quapropter diu uiuere uellet. Ait quia nichil inquit habeo quod senectutem meam accuset, non enim est gloriandum seni de senectute etatis, nisi assit senectus sapientie et uirtutis, prout ait Seneca epistola l. non ut diu uiuamus curandum sed ut satis est et longa uita plena sit. Impletur autem, cum animus sibi suum bonum reddit, et ad se potestatem sui transtulit. Quid illum lxxx. anni iuuant per inerciam exacti, non uixit iste sed in uita moratus est. Et sequitur quemadmodum in minoris corporis habitu potest homo esse perfectus, sic et in minori temporis modo, potest esse uita perfecta. Queris quid sit amplissimum uite spacium, usque ad sapientiam uenire et cetera. Et ibi bene de hoc. Et ibidem de aliis senibus uirtuosis. Econtrario secundus gradus abusionis est senex sine religione, prout dicitur in tractatu De duodecim abusionibus, ubi dicitur: quid stollidius fieri potest, si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus, senectute confectus, ad interitum properat, calligant oculi // auris grauitur audit. Et sic de aliis membris, que omnia ruituram domum corporis cito pronunciant. Et ponit exemplum, sicut in linguis reprobata arbor apparet, que post flores fructus non exhibet sic reprobus est quem flos iuuentutis deserit, et tamen bonorum operum fructus maturos proferre paruipendit. Et subiungit ibidem quod cauende sunt due particule que in ullius carne non ueterascunt, et hominem ad peccatum trahunt, scilicet cor et lingua, quia cor nouas cogitationes machinari non desinit, lingua uero loqui quecumque cor machinari senserit. Caueat ergo senilis etas, ne iste particule iuuenescentes totam armoniam decipiant. Et subditur regula generalis, unicuique etati considerandum est, quid etati eminenti dignum sit, hoc agit quod nec uitam nec etatem conficiat nec ministerium uilescat, predicator ergo cum predictis conferat de his que sunt competencia cuilibet differentie etatis, dissuadendo que sunt nociua uel inhonesta, et contraria suadendo.

Tercia distinctio: De informatione nobilium

Capitulum primum: Quod non glorientur de sua nobilitate

Debet similiter predicator ammonere homines et conferre cum eis de his que spectant ad

differentias conditionis. Sunt enim aliqui nobiles et ingenue conditionis. Sunt alii inferioris et seruilis conditionis. Nobiles ergo ammonendi sunt, ut se non efferant et gloriantur inaniter de illa nobilitate, nec alios contemnant ac uilipendant, omnes enim eque nobiles sunt scilicet respiciendo originem. Sed illa nomina seruus libertus uel libertinus aut ex ambitione sunt, aut ex iniuria ait Seneca epistola lviii. Iob xxxi.: Nunquid non in utero fecit me, qui et illum, ibi Gregorius Moralium xxi.: ut habitum est supra, omnes homines natura equales sunt, sed accessit dispensatorio ordine, ut quidam prelati aliis uideantur et cetera. Et ibi bene de hoc. Ratione ergo indifferentie originis non oportet multum gloriari, quid enim superbis terra et cinis, Ecclesiastici x. Item non oportet gloriari ratione inferioritatis illius partis cuius est ista nobilitas. Est enim ex parte carnis et sanguinis, que est infima pars hominis, propter quod et propheta Osee ix. Gloria eorum ab utero et partu. Item nec ratione alienitatis illius nobilitatis ab homi- // ne cuius esse dicitur, sicut loquitur Boecius iii. De consolatione philosophie, capitulo vi.: quam sit inquit inane et quam inutile nobilitatis nomen quis non uideat, que si ad claritatem refertur, aliena est, uidetur nanque nobilitas quedam de meritis ueniens laus parentum, que si ad claritatem predicatio facit, illi sunt clari necesse est qui predicantur, quia splendidum te si tuam non habeas aliena claritudo non efficit. Item Apuleus De deo socratis in omnibus considerandis noli illa in aliena estimare. Et sequitur: aliena uoco que parentes pepererunt. Et post generosus es parentes lauda, ideo Ieronimus epistola C.xxxii.: Quod non est gloriandum de nobilitate carnis quia nec uirtutes nec uicia parentum imponenda sunt filiis, nisi fuerint imitatores parentum, idem Crisostomus omelia v.: Quod nobilitas uel bonitas parentum uel cognatorum non ualet, nisi fuerimus nosipsi boni. Et idem omelia ix. ubi ait: quod bonitas parentum non prodest, ponens exemplum, de Esau. Idem super Iohannem omelia 89.: Quod non ualet habere patrem Iob sine operibus. Item non est gloriandum de ipsa uidelicet congnatione, ratione modice uel nullius utilitatis. Quod ait Crisostomus super Matheum omelia ix. ubi supra: Quod nichil prodest malis bonitas parentum, et nichil obest bonis eorum malicia. Et idem super Iohannem omelia xxxiii.: Quod cognatio carnalis non ualet sine spirituali. Item non est gloriandum de nobilitate carnis. Nec est gloriandum de cognatione ratione potentialis degenerationis ab illa. Nobiles enim dicti, illa nobilitate sepe se degenerant, prout ait Valerius libro tercio capitulo quinto. Ponens exemplum de multis qui a splendore parentum degenerauerunt, dantes seipsos ignaue sordibus et nequitie, ubi ait de quodam tali. Quid est monstro similis. Unde uocat tales nobiles, nobilia portenta imbuta sordibus. Similiter uocat deformes eos, nimio umbras gurgite turpitudinis, hinc et quidem sapiens ait, quod non uiuentes secundum nobilitatem parentum sed sub umbra eorum, similes sunt locis sordidis sole illuminatis. Item non est gloriandum de predicta nobilitate, ratione iudicii durioris, nisi filius sit imitator patris. Quia ut ait Crisostomus. Ubi supra, omelia uicesimanona: Virtus parentum nichil ualet sed ex hoc magis iudicium summimus, ut enim ait Iuuenalis loquens de tali nobilitate. Omne animi uicium tanto conspectius in se crimen habet, quantomagis qui spectat habet. // Et ibidem incipit eorum uel ipsorum contra detestari parentum claraque facem preferre pudendis, predicta ergo nobilitas, uana infructuosa ponderosa nociua, nisi concomitetur uera nobilitas, quam uirtus facit, ut ait ibi Iuuenalis quod uirtus nobilem efficit ait Augustinus seu poeta nobilitas uera est animi, que moribus ornat. Hec appetenda acquirenda et retinenda, ille enim est generosus qui ad uirtutem bene a natura est compositus, ait Seneca epistola xlv.

Capitulum secundum: De uera nobilitate

Item ille est nobilis qui secundum philosophie documenta uiuit, nobilem enim animum facit philosophia. Unde epistola xlvi. : Quod Platonem philosophia fecit nobilem, non generositas, ueram autem et spiritualem atque utilem nobilitatem, facit generatio spiritualis, que est secundum Deum, prout ait Crisosotomus super Matheum omelia xlvi. : Quod una est nobilitas sola uoluptatem facere Dei, et hic est modus nobilitatis, nec in filiis magnum sapiamus, nisi uirtutem eorum habeamus, nec in patribus nobilibus, nisi similes illis simus. Et de hoc Ieronimus de coniugio, ubi ait: sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis, summa apud Deum nobilitas est, clarere uirtutibus. Item beatus Bernardus ad Eugenium: Genus apostolorum non est alium de nobile, quam morum ingenuitate, et fidei fortitudine. Monendi sunt igitur nobiles, non ut gloriantur inaniter de carnali nobilitate, sed ut eo ipso diligentius caueant a peccatis, prout ait Tullius libro De officiis capitulo vii. In honoris et potentie ac glorie cupiditatibus, magis cauendum est ne quid peccetur, tamen econtrario est de multis ut ait Gregorius, primo Dialogorum xix. capitulo. Nonnullis solet nobilitas generis perare ignobilitatem mentis, et tales faciunt sibi quasi clipeum uel castra ad peccandum, uel defendendum se in peccatis de sua nobilitate. Contra quod ait prima Petri ii. : quasi liberi et non solum, quasi uelamen habentes malicie libertatem.

Capitulum tertium: De ignobilibus

Econtrario monendi sunt ignobiles, ut studeant esse nobiles uirtutibus, quamuis non sint nobiles nobilitate sanguinis, quia humili loco nati multi clari fuerunt, prout ait Valerius libro iii. capitulo viii. Ponens exempla de talibus, sicut de Tullio hostilio // quem in cunabulis accepit agreste tugurium. Eiusdem adolescentia in pecora pascendo fuit occupata, ualidior etas. Imperium Romanum rexit et duplicauit, senectus in atlissimo maiestatis fastigio fulsit. Et ibidem de aliis talibus. Similiter narrat qualiter humiliter nati, fulserunt nobilitate philosophie. Socrates inquit, non solum hominum consensu, uerum etiam Appollonis oraculo sapientibus, iudicatus phanaticus uel phanaretis matre obsistrice, et sophanisto patre marmorareo uel morario genitus ad clarissimum glorie lumine accessit, et si uirtus per seipsum existimatur magister uite optimus. Et ibidem quam matrem eripides, aut quem patrem Demostenes habuit, ipsorum quoque seculo ignotum fuit, alterius enim matrem cultellos uendidisse, omnium pene doctorum literis loquuntur. Sed quid aut illius tragita, aut huius oratoria uir clarus, natus ergo de humili genere, clarus tamen philosophia, et uirtutibus satis magis est commendabilis nobili nato et alto genere, talibus carente. Unde Iuuenalis ubi supra: malo mater tibi sit Therelides dummodo tu sis eatidem similis, uulcanaque arma capellas id est ardentia et uibrantia compescant, quam te Therelidi similem producat Achilles, quasi diceret: Melior est probus natus ex patre humili et uili, quam natus ex patre nobili, et tamen improbus et uiciosus.

Capitulum quartum: Quod non est gloriandum de preeminencia donorum naturalium

Et sicut gloriandum non est de nobilitate parentum siue nobilitate uirtutum, ita sunt ammonendi homines ne gloriantur inaniter de excellentia donorum naturalium nisi regantur et regulentur regulis uirtutum gratuitarum, ymo quando plura acceperit quis dona naturalium siue a parte anime qualia sunt ingenium et memoria, siue a parte corporis qualia sunt sanitas pulchritudo et

agilitas, et sic de aliis, tanto debet esse humilior, Mathei xxv.: uni dedit v. talenta, alii duo, alii unum, ubi Gregorius, tanto quisque debet esse humilior ex munere, quanto se obligatio rem esse conspicit in reddenda ratione, libro i. omelia ix. Et prima ad Corinthios iiii.: Quid habes quod non accepisti, si autem accepisti quis gloriaris quasi non acceperis. Ideo Ieremie nono: non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, cum enim omnia talia communia sint bonis et malis, non debet quis ex talibus ex tolli, sunt enim dona quedam hereditaria id est heredum Domini. // Et quedam filiorum concubinarum, ait Augustinus De patientia. Et Gregorius Moralium ii.: Quedam sunt dona, sine quibus ad uitam non pertinegitur, alia sine quibus ad uitam peruenitur. Et idem primo Moralium xl.: Quedam sunt dona que muniunt, quedam que ornant, de talibus ergo nullus extollatur, ne per talia peccata cumulentur. Sunt multi abutentes donis Dei, sicut qui per industriam naturalem siue prudentiam impugnant alios et seducunt, et mala multiplicat. Sapientes inquit sunt, ut faciant mala, bona autem facere nequeunt, Ysaie vi. Et Luce xvi.: prudentiores sunt filii seculi quam filii lucis. Similiter sunt abutentes suo pulchritudine, et alios allicientes ad malum, quales sunt homines pulchri et impudici, uel mulieres, quarum pulchritudo alios allicit, et intoxicat, cum deberent amplius Deum laudare et amare, Prouerbiorum xi.: Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua, sus enim licet habeat circulum aureum in naribus, illi non parceret quin supponeret stercorebus, et foderet immundiciam obuiantem, ita mulier pulchra et fatua, pulchritudinem suam ostentat omni scortatori, et commiscet omni feditati, cum eam deberet occultare, ne inspicientes illaquearet. Exemplo illius adolescentis, de quo narrat Valerius libro x. Qui adolescens excellentis pulchritudinis cum mira specie quam plurimum feminarum illustrium oculos sollicitaret. Ideoque cum uiris ac parentibus earum, se suspectum esse se tiret, oris decorem uulneribus diffudit, difformitatemque sanitatis sue fidem, quam formam irritamentum aliene libidinis esse maluit. Et de hoc narrat Ambrosius libro tercio De uirginitate: Iuuenem ueteres fabule ferunt, cum propter amirandum oris pulchritudinem in amorem incenderet feminas, stigmatibus inarasse uultum suum ne qua eum amare posse. Moneat ergo, predicator diuinus homines non gloriari de predictis, nec arroganter se offerre, quia non ex talibus sunt existimandi homines, prout ait Seneca epistola lxxix., ubi omnia bona sua constant in propria uel in proprio. Et ponit exempla, uitem fertilitas commendat, et sapor uinum, uelocitas seruorum ferre sartinam equum et cetera, id cuique rei optimum esse debet, cui nascitur, quo censetur, in homine quidem optima est ratio, hac animalia antecedit, Deos sequitur. Ratio ergo perfecta, proprium bonus eius est cetera illi cum animalibus communia sunt, ut scilicet homo et leones similiter ualent, formosus est et pauo uelox est et equus. Quid ergo in homine proprium et respondet, ratio. Et hec recta et consummata felicitatem hominis implebit. Sed non est ratio perfecta sine diuina // gratia sine gratuita uirtute. Unde ait ibidem Seneca, hec ratio perfecta uirtus uocatur eademque honestum est, id itaque unum bonum est in homine, quod unum hominis est. Et post: bonus autem est homo. Si ratio explicita est recta et ad nature sue utilitatem accommodata, hec uocatur uirtus, hoc est honestum et unicum hominis bonum, et ibi bene de hoc. Qui autem gloriatur in Domino gloriatur, prima Corinthios xi. Gloria enim nostra est testi, conscientie nostre. Unde et sapientes uirgines habuerunt oleum in uasis suis sed fatue caruerunt, Mathei xxii.

Quarta distinctio: De informatione hominum quantum ad differentias sustentationis

Capitulum primum: De admonitione diuitum

Debet similiter predicator Dei, alloqui homines utiliter et ammonere secundum differentias sue sustentationis uel possessionis. Ammonendo diuites eo modo quo debent ammoneri et cetera. Et similiter pauperes, et quia de hac ammonitione Gregorius ii. Pastoralis capitulo iii., satis instruit. Ideo dicendum breuiter de his ad occasionem dandam. Sunt enim diuites ammendi quo ad diuiciarum congregationem, ut non iniuste congregentur scilicet per rapinas, usuras uel dolosas mercaturas, siue per alios modos quibus iniuste congregantur, propter quod dicuntur mammonae iniquitatis, Mathei vi., unde Ieronimus epistola 97.: Omnes diues iniquus, uel heres iniqui est. Isti sunt etiam ammonendi, ne diuicie ab eis inordinate appetantur uel amentur. Qui enim uolunt diuites fieri incidunt in uarias temptationes, prima Thimotheum vi. Et qui amat diuicias, fructum non capiet ex eis, Ecclesiastici v. Item sunt ammonendi ne impie ab eis retineamur, pauperibus esurientibus et sitientibus non prouidendo. Ecclesiastici v.: Noli anxius esse in diuitiis iniustis. Et prima Iohannis iii.: Qui habuerit substantiam mundi huius et uiderit fratrem suum necessitatem patientem et clausit uiscera sua scilicet ab eo, quomodo caritas Dei est in illo. Item sunt ammonendi ne confidant in diuitiis eo quod caduce sunt et defectibiles, protegere non ualentes nec defendere, in die ultionis, nisi bene erogentur, Prouerbiorum xi.: Qui confidit in diuitiis corruet. Et ibidem: non proderunt diuitie in die ultionis. Item sunt ammonendi ne superbiant de diuitiis nec pauperes contemnant, prima Thimotheum sexto.: Diuitibus huius seculi precipe, non sublime sapere, nec preparare in incerto diuitiarum. Non enim propter diuitias apud Deum sunt electi Iacobi secundo. // Nolite in personarum acceptione habere fidem et sequitur. Si introierit unus in conspectu uestro, uir anulum aureum habens. Item sunt admonendi ut sciant se non posse ex hoc mundo diuicias ferre secum Iob xxii. dicens: Diues cum dormierit nichil secum aufert. Ibi Gregorius Moralium xviii.: Diu cum rebus nostris durare non possumus, quia illas aut moriendo deserimus, aut ille nos uiuentes quasi deserunt pereundo. Et ideo restat, ut diuites ammoneantur de comutando terrenas diuicias pro celestibus, prout ait ibidem Gregorius: Terrena seruando amittimus, et largiendo seruamus patrimonium nostrum retentum amittimus, uel perditur, manet erogatum. Et sequitur: agendum nobis est, ut res absolute perituras, in non pereuntem cogamus transire mercedem. Ideo Luce xvi.: facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Prima Thimotheum v.: diuitibus huius seculi precipe. Et sequitur: bene agere diuites fieri in bonis operibus facile tribuere, thesaurizare bonum fundamentum. Pauperes enim sunt laterarii nostri in celum id est efferentes elemosinas que dantur eis quo ad fructum ait Augustinus li. primo sermonum secundum iii. Elemosina enim uiri quasi sacculus cum ipso, Ecclesiastici xxix. Ideo uoluit Dominus quod aliqui essent pauperes, quibus daretur elemosina, ut regnum celorum esse uenale, ait idem xxvi. sermone. Item sunt admonendi diuites, ut precaueant et precogitent futuras penas, que irrogabuntur diuitibus id est amatoribus diuitiarum, et eis abutentibus, Luce vi.: De uobis diuitibus, qui hic habetis consolationes uestras, Iacobi v.: Agite nunc diuites, plorare ululantes in miseriis uestris. Iuste ergo debent diuicie congregari, ordinate amari, pie erogari, et saltem affectu contemni ut dictum est. Sunt enim bone, sed non quod faciant bonum, nisi quibus est bene uti, prout ait Augustinus, De uerbis domini sermone xii.: Quid prodest bonis, plena archa, manis conscientia, bona uis habere, sed bonus non es, nec esse uis bonus. Erubescere debes de bonis tuis, si domus plena bonis, et te habet malum Dominum. Non enim ex his est homo estimandus uel reputandus, prout ait Seneca bene epistola lxxix.: Cum uoles ueram estimationem hominis uidere et scire qualis sit, nudum inspice, ponat id est deponat patrimonium honores et alia fortune mendacia, corpus ipsum exuat, et animum intuere, qualis

quantusque est, alieno an suo magis. Et non solum ammonendi sunt diuites de predictis sed etiam ammonendi ad considerandum diuitiarum uilitates, quia lutum sunt // terra sunt Abacuc ii. Ve ei qui multiplicat non sua, usque quo contra se aggrauat densum lutum. Unde apostolus ut stercora arbitratus est, que retro sunt obliuiscens, Philippenses iii. Item ammonendi sunt ad considerandum molestias concomittantes. Spine enim sunt suffocantes uerbum Dei, Luce xii., prout exponit Gregorius omelia xxi. Item sunt ammonendi ad considerandum eorum fallacias propter quod dicit saluator, fallacie diuitiarum. Et uere fallaces, ait Gregorius omelia predicta: quia nobiscum diu permanere non possunt, et quia mentis inopiam non deponunt, diuicie enim sunt unibra, imbecillis fumus qui dissoluitur, flos agri. Ideo non est in eis gloriandum, ostendit Crisostomus super Iohannem. Et Sapientie v.: Quid profuit nobis superbia et diuiciarum iactantia et cetera. Sequitur: Transierunt omnia uelut umbra. Item ammonendi sunt, ut considerent multimoda impedimenta eorum, ligamenta enim sunt muscipule sunt, onera sunt, amantibus eos, Sapientie xiiii.: Creature Dei facte sunt in temptationem anime hominum et in muscipulam pedibus insipientium. Unde Augustinus, in De uerbis domini omelia tricesimatercia: Amor rerum temporalium uiscus est spiritualium penarum concupisti hesisti, amor mundi adulterat animam. Amor castigatorem castigat. Amor fabricatoris uel creatoris castificat, omelia lii. Et quia difficile est habere diuitias et non amare, ideo periculose, sunt possessoribus, propter quod ait saluator Mathei xix.: Si uis perfectus esse, uade et uende omnia et cetera. Et sequitur: facilius est camelum per foramen acus transire, quasi diceret in re, ce. Hec et multa alia considerantes antiqui diuitias contempserunt, tam Domini siue regentes, tam studiosi siue sapientes, quam sancti ac filium Dei sequentes, ut patebit infra parte sexta, ubi et cetera. De religiosorum paupertate, Psalmos: Diuitie si affluent nolite cor apponere. De diuite non considerante predicta, nec prouidente sibi de eternis tabernaculis, bene in tractatu De xii. abusioibus, ubi dicitur: quartus abusiois gradus est diues absque elemosina, qualis est ille, qui superflua sua non distribuit indigentibus, nec thesaurizat in celis. Et ideo dicuntur maledicti auari, Mathei xxv.: Quia qui preteribant eorum habitacula, non dicebant, benedictio Domini sit super uos, talis fuit diues epulo, Luce xvi.

Capitulum secundum: De admonitione pauperum

// Consimiliter pauperes sunt admonendi de his que ad eos spectant. Et cum dicatur paupertas duobus modis scilicet necessitate et uoluntate, et etiam sit pauper, qui uult esse diues, scilicet qui pauper est rebus, non uoluntate, prout ait Augustinus, libro primo Sermonum, xi. sermone. Qualiter sit instruendus pauper uoluntate, dicitur infra parte vi. ubi de uoluntaria paupertate religiosorum. Pauper autem necessitate est instruendus de longamini sufferentia sue paupertatis ut eam sustineat quasi medicamentum et purgamentum suarum imperfectionum et afflictionum, prout ait Gregorius super euangelia omelia vi. Loquens de diuite epulone, et Lazaro paupere, quod quos morum infirmitas uulnerat, medicina paupertatis curat Ysaie xlvi.: elige te in camino paupertatis, super quod Crisostomus super Matheum omelia iiii.: Paupertas est caminus, qui est horribilior igne, sicut ergo eger non debet grauari de medicamento, nec purgandus de purgamento siue purgatorio, sic monendus est pauper, ne grauetur de paupertate, sed eam sustineat sicut medicamentum. Exemplo Thobie iiii. dicentis: pauperem uitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum. Item ammonendus est pauper, non solum de sufferentia paupertatis, sed et de placentia siue acceptione, ut enim ait Seneca epistola ii.:

Honesta res leta paupertas, si leta non est, paupertas non est, qui cum paupertate bene conuenit, diues est, qui parum habet, sed qui plus cupit pauper est. Idem Gregorius super Ezechielem libro ii. omelia vi.: Ille pauper est qui eget eo quod non habet nam et qui non habet habere tamen non appetit diues est et idem Seneca epistola predicta non pauperem puto cui quantumcumque superest, tali enim satis est, est enim quasi diues cum nichil habuerit, Prouerbiorum viii. Item est ammonendus pauper de cauenda uera paupertate que est in affectione diuiciarum ut enim ait Gregorius ubi supra. Paupertas quippe inopia mentis est non in qualitate possessionum, nam qui cum paupertate bene conuenit non est pauper. Et maxime est ammonendus ut caueat a uera paupertate qui est in peccato, illa est uera paupertas in qua est defectus uerarum diuiciarum, Apocalypsis iii.: Dicis quia diues sum est nescis, quia miser et miserabilis es et pauper ac nudus, scilicet preuentione diuiciarum spiritualium de quibus Ysaie xxxiii.: Diuicie salutis sapientie et scientia. Timor Domini ipse est thesaurus eius ut enim ait Ieronimus epistola 94.: Pauperem non facit commendabiliorem paupertas si inter sordes peccata non cauet Iob xxxi. et absque operimento pauperum. Unde Gregorius Moralium xxi.: Minus // inops est, qui uestrem non habet, quam qui humilitate caret. Et ideo odibilis est Deo pauper superbus, Ecclesiastici xxxv. Item ammonendus est pauper de acquirendis diuiciis spiritualibus, ut sit in Deo diues, et impleat domum cordis illis, et thezauro celesti, prout ait Augustinus super Psalmos libro primo. Domus est inanis et cor plenum diuitiis et sequitur, pauperes scilicet boni querunt unde cor impleant diuites unde archam, et idem super Iohannem omelia xxv.: felix ille habet aurum in archa, iste Deum in conscientia, compara utrumque, ille habet quod perire potest et unde perit, ille habet Deum qui perire non potest, et ibi habet unde auferri non potest, planum est ergo quod talis est opulentior, et sua opulentia diuturnior. Deus enim est opulentia mentium, ait Augustinus v. De ciuitate dei capitulo xviii. Et felices facit, ait ibidem. Item sunt ammonendi pauperes ut considerent pericula diuitum, ad alleuiationem paupertatis sue, et ut considerent comoda paupertatis, et modica emolumenta que diues habet in diuitiis suis et innumera tormenta, quia ubi sunt multe opes, multi qui comedunt eas, quid prodest possessori nisi quod cernat diuicias oculis suis. Et sequitur: diuicie conseruate in malum Domini sui, pereunt enim in affectione uel afflictione pessima. Item sunt admonendi ut considerent comoda paupertatis, que sunt securitas ab hostibus externis, et conscientie a periculis interioribus. Sociabilis iocunditas, unde v. Confessionum, recitat: Quod transiens per uicum uidit pauperem mendicum, iocantem atque letantem, et ingemuit loquens ad socios omnibus conatibus quibus laboramus, nil uellemus nisi ad securam leticiam peruenire quo nos mendicus ille precessit. Et sequitur: ille letabatur, ego anxius eram, securus ille, ego trepidus. Poeta o iure tuta facultas pauperis. Ideo poete omni re tutior facultas pauperis angustique laris o munera non dum incollecta Domini et cetera. Et alius in precio precium non est. Dat census bonos, dat census amicus, dat census honores pauper ubique iacet. Et alius cantabat uacuu coram latrone uiator. Et ideo secundus philosophus loquens de paupertate ait: paupertas odibile bonum sanitatis mater, curarum remotio, absque sollicitudine semita. Sapientie reparatrix, negocium sine damno, intractabilis substantia possessio sine calumnia, incerta fortuna, sine sollicitudine felicitas. Ista paupertatis comoda, et multa alia considerantes aniqui in paupertate uixerunt, ut patebit infra parte sexta. // Item sunt admonendi pauperes ut considerent filii Dei paupertatem qui cum esset diues omnium factus est egenus propter nos, ii. Corinthios viii. Et ut considerent paupertatis ab eo commendabilitatem et promissionum pauperibus multitudinem, Mathei quinto. Beati pauperes spiritu. Et Ysaie xlix.: Pauperum suorum miserebitur. Et Psalmos: Animas pauperum saluas faciet. Et licet sint pauperes

necessitate sustineant tamen pacienter et uoluntarie et caueant a peccatis. Impleant archam cordis diuiciis spiritualibus ut beatificentur cum Lazaro in regno beatitudinis. Unde de bono paupere narrat Gregorius super euangelium libro i. omelia xv.: Quod fuit quidam seruulus nomine relius pauper meritis, diues paralyticus a primeua etate cui ad seruiendum mater cum fratre aderat. Quicquid autem ex elemosina poterat accipere hec eorum manibus erogauit et sequitur studebat in dolore gratias Deo agere ymptis Dei et laudibus semper uacare. Ad extrema perueniens per egenos hospites ut surgerent et Psalmos, canerent hortatus est et cum moriens psalleret uoces eorum compescuit. Dicens tacete nunquid auditis quante laudes resonant in celo et sic mortuus est magna flagrantia omnes repleti sunt usque post eius sepulturam. Ecce ait ibidem factus Gregorius. Qualiter exiit quia equaminiter flagella tolerauit. Consimiliter narrat in uitis partrum li. secundo ante finem de quodam sene qui uoluit uidere animam iusti, et animam peccatoris a corpore exeuntes et cum uenirent ad ciuitatem in qua solitarius qui estimabatur sanctus moriebatur. Accessituque ad illum uidit angelum tartareum super illum descendentem tridentem gladium habentem quem posuit in corpore et abstraxit animam. Et cum processisset uidit peregrinum in uico morientem non habentem curam ad quem cum accessisset descenderunt Michahel et Gabriel ad eum rogabantque animam ut exiret qua non exeunte ait Gabriel Michaheli sume eam, cui respondit iussi sumus ut sine dolore educamus eam et absque ui et ecce, ut uidebatur ei uenit Dauid cum cythara et psallentes de Ierusalem et ut audiuit psallentes egressa est et recepta est a Michaheli et in celum assumpta. Qui ergo sunt pauperes necessitate uel rebus uoluntarie sustineant paupertatem propter Deum imitando dictos pauperes ut beatificentur in celis. Et de talibus debet predicator diuinus cum pauperibus conferre.

Distinctio quinta: De ammonitione hominum secundum differentias qualitatis uite

Capitulum primum: De admonitione hominum existentium in peccato

Debet similiter predicator admonere homines diuersi mode secundum uariam uite eorum qualitatem. Si sunt in peccato, efficaciter suadeat ut peccata dimittant ne Sathane seruiant et per uiam perditionis in infernum se precipitent, prout dicitur Ecc. xxi.: Quasi a facie colubri fuge peccatum, et sequitur: Dentes leonis dentes illius interficientes animas hominum, quasi rumphebis acuta omnis iniquitas. Sicut ergo homo fugeret colubrum intoxicantem et leones deuorantes et rumpheas trucidantes, sic debet fugere peccata. Unde et bestias uocat Augustinus transgressores mandatorum Dei, in tractatu de decore cordis. De peccatis autem et transgressionibus que sunt in peccatis et miseriis concomitantibus et sequentibus in breuiloquio de uiciis et uirtutibus. Dicitur quantum autem gentiles detestati sunt peccata ob suam turpitudinem quia nichil turpe est faciendum bono uiro, etiam si ex omni parte lateat nihil iniuste, nichil libidinosum, nichil inconuenienter esse faciendum philosophie persuadet, prout ait Tullius iii. de officiis capitulo x. dicens quandam esse fabulam introductam a Platone de quodam qui dicebatur giises quem ferunt fabule descendisse in magnum hiatus ubi animaduertit equum eneum esse in cuius latere uidit corpus hominis magnitudinis inusitate, uiditque anulum aureum in digito quem detraxit qui cum uenisset in consilio pastorum. Erat enim ibi regius pastor et cum uertisset palam annuli eius ad palmam; a nullis uidebatur et uidebat omnia idem, autem rursus uidebatur cum ad locum anulum reuocasset. Hac igitur annuli oportunitate, regine stuprum

intulit, regem interemit, et alios quos uoluit et sic repente annuli beneficio rex exortus est lidie uel libie. Hunc annulum, ait Tullius, et si habebat sapiens, sibi plus peccare licere non putet quam si non haberet. Honesta enim uiri non occulta querunt hanc eandem fabulam inducit. Ambrosius iii. de officiis ubi ait: Quid necesse est fingere istum equum? Et quia eo tendit utrum sapiens si utatur isto annulo quo possit flagicia celare uelit peccare cum hoc pateat ex rebus gestis quod nolit, sicut fuit de Daudid qui inuenit Saul in spelunca et noluit eum occidere, primo Regum xxxii. Si ergo gentiles detestantur ista peccata, ratione sue turpitudinis qualiter debent fideles ea detestari. Unde Seneca epistola liii.: Nunquid satis cum uiciis litigamus que persequi sine modo sine fine debeamus. Nam illis nec modus, nec lex, nec finis quecunque cor // tuum laniant, etiam si aliter extrahi nequeant, ipsum cor cum illis est euellendum. Et epistola ii. capitulo ii.: Desiderio contra uicia aspere dici contra ambitionem contumeliose, uolo luxuriam obiurgari, libidinem traduci et cetera. Consideret ergo fidelis enormitatem transgressionum que est in peccatis quia peccatum est preuaricatio legis diuine et celestium inobedientia mandatorum, ait Ambrosius libro de paradiso, siue dictum uel factum uel concupitem contra legem eternam, prout ait Augustinus contra Faustum xxi.: Item fidelis considerans peccatum esse mortem anime, priuationem uere uite que Deus est, prout ait Augustinus in sermone: Plangis mortuum, inquit, sed plange impium, plangis a quo discessit anima et non plangis animam a qua discessit Deus. Mors enim spiritualis est anime a Dei cognitione auersio, ait Augustinus de duabus animabus. Mors enim anime est cum deserit eam Deus, ait Augustinus xiii. de ciuitate Dei capitulo primo. Considerans etiam fidelis non solum per peccatum amissione Dei et bonorum spirtualium, sed ignominiosum seruicium sub Sathana per peccatum. Serui enim estis eius cui obedistis, Ro. vi. Considerans etiam horridum peccati fetorem et putredinem quia tolerabilius canis putridus fetet hominibus quam anima peccatrix Deo, prout ait Anselmus in meditationibus suis: Has miseras peccati et multas alias considerans de quibus in breuiloquio de uiciis debet fidelis horrere peccata et detestari, exemplo prophete dicentis: Iniquitatem odio habui. Et de uiciis in generali ac nocumentis eorum ait Hugo libro secundo de sacramentis parte xiii. capitulo primo ubi dicit quod septem sunt peccata criminalia, et sequitur: Superbia aufert homini Deum scilicet per appropriationem, inuidia proximum, ira seipsum, accidia spoliatum flagellat, auaricia flagellatum eiicit, gula eiectum seducit, luxuria seruituti subiicit. Et idem anima rationalis in sanitate sua uas est solidum et integrum quam uicia hoc modo uiciant et corrumpunt, per superbiam inflatur, per inuidiam arescit, per iram crepat, per accidiam frangitur, per auariciam dispergitur, per gulam inficitur, per luxuriam conculcatur et in lutum redigitur. Quid autem sit unumquodque eorum describit dicens: Superbia est amor proprie excellentie. Inuidia est odium felicitatis aliene. Ira est irrationabilis perturbatio mentis. Accidia est ex confusione mentis nata tristitia siue tedium et amaritudo animi immoderata. Auaricia est immoderatus appetitus habendi. Gula est immoderatus appetitus edendi. Luxuria est concupiscentia experiende uoluptatis uel concubitus desiderium supra modum uel contra rationem effluens. // Ab his uiciis oriuntur omnia, ut ait ibidem. Hec enim sunt duces exercituum uiciorum et acierum, et Iob xxxix. Procul adoratur bellum exhortationem ducum et ullulatus exercitus, Gregorius bene moralium xxxi. De his septem uiciis que sunt duces exercituum uiciorum et de uiciis que nascuntur ex eis, in supra dicto tractatu.

Capitulum secundum: De ammonitione penitentium

Predicator ergo Dei dissuadeat ista uicia et suadeat hominibus ut pugnet contra predictos duces

exercitus et quod omnes interficiant etiam cum demonibus, sicut fecit Iosue de Haii et populo eius, Iosue viii., super quod Origenes omelia viii.: Rex Haii significat diabolum, uicia uero scilicet auaricia detractioes et huiusmodi cum populo eius, interficimus autem demones, non propriam eorum substantiam perimentes, sed quia proprium eorum opus quod est facere omnes homines peccare interimus, Gall. iii. Mortificate membra uestra que sunt super terram, fornicationem et immundiciam. Et quia hoc fit per penitentiam suadeat hominibus ad penitentiam, exemplo Iohannis Baptiste qui cepit predicationem a penitentia, Math. iii.: Penitentiam agite; et exemplo saluatoris qui eodem modo predicauit, Math. iii.: Penitentiam agite; et exemplo Petri, Actuum iii.: Penitemini et conuertimini ut delantur peccata uestra. Est enim penitentia instrumentum quo dicti hostes interficiuntur, prout ait Augustinus iii. de ciuitate Dei capitulo v.: Penitentia anima resuscitatur et mors ipsa occiditur, et sequitur: Crucifixio interior hominis, penitentie dolores intelliguntur et continentie quidem salubris cruciatus per quam mortem, mors impietatis perimitur. Est autem penitentia optima res que defectus reuocat ad perfectum, ait Augustinus in pronosticon uel ponosacon. Penitentia uera est penitenda non admittere et admissa deflere, ait idem de ecclesiasticis dogmatibus iii. De laude uere penitentie et quam magne sit efficacie, ponit exempla multa Ieronimus in epistola ad Oceanum de morte Fabiole, loquens de mira humiliata: Penitentie ipsius que credens licere luxuriosissimum uirum alium superinduxit, mortuo uero superinducto. Sicut Ieronimus ibi refert in semetipsam conuersa quo tempore solent uidue negligentes iugo seruitutis excusso, liberius agere, adire uoluntarie uel uoluntarie per plateas uultus circumferre meretricios uel festiuos ipsam saccum induere errorem publice fateri, et tota urbe spectante Romana, ante diem pasce in basilica quadam in ordine staret penitentem, episcopo et prespiteris et omni populo conlacrimanti, sparsis crinibus, ore liuido, squalida manu, sordida colla submittere. Que, inquit, peccata // lamento hec non abluunt, Petrus trinonius negationum trina confessione deleuit Aaron sacrilegium et translationem et auro uituli fraterne correxere preces Daud sancti et mansuetissimi uiri homicidium et adulterium. Septem dierum emendauit fames; iacebat in terra uolutabatur in cinere et oblitus regie maiestatis. Lumen querebat in tenebris illumque tantum respiciens quem offenderat lacrimabili uoce dicebat: Tibi soli peccauit et malum contra te feci et cetera. Atque ita factum est ut qui merens docuerat uirtutibus suis quomodo stans non caderet, doceret per penitentiam quomodo cadens resurgeret quem tam impium legimus inter reges quam Achab de quo scriptura dicit: Non fuit talis alius ut Achab qui uenundatus est ut faceret malum et contra Deum hic cum propter sanguinem Naboch correptus fuisset ab Helia et audisset uerbum Domini seu iram Domini, occidisti insuper et possedisti. Ecce ego inducam super te malum et demetam uel demeciar posteriora tua. Ipse apperuit cilicio carnem suam, ieiunauitque et dormiuit in sacco et ambulabat dimisso capite. Et tunc factus est sermo Domini ad Heliam dicens: Nonne uidisti humilitatem Achab coram me. Quia ergo humilitatus est mei causa, iam non inducam super eum malum in diebus eius. O felix penitentia que ad se Dei traxit oculos et furentem sentenciam Domini confesso errore mutauit! Hoc idem. Et manasse in Paralipp. et niniue fecisse legitur in prophetis; publicani quoque in euangelio ex quibus primus non solum indulgentiam sed et regnum accipere meruit. Alius iram Dei furentem fregit. Tercius pectus uerberans pugnis, oculos non leuauit in celum et multo iustificacior recessit humili confessione uiciorum, quam phariseus superba iactatione uirtutum. Dicamus ergo illam hostiam esse placabilem et sacrificium Deo spiritus contribulatus. Hec omnia Ieronimus ubi supra. Qualiter autem est penitendum et de partibus penitentie et de utilitatibus eius in breuiloquio de penitentia.

Sexta distinctio

Capitulum primum: De ammonitione hominum secundum differentias statuum

Similiter debet predicator alloqui homines et cum eis conferre secundum differentias status qui sunt continentie coniugalis, uidualis, uirginalis. Qualiter autem sunt ammonendi coniuges dictum est supra parte i. et de hoc etiam Augustinus de bono coniugali per totum. //

Capitulum secundum: De ammonitione uiduarum

Qualiter sunt ammonende uidue similiter dictum est ibi pro parte quas ammonet Apostolus prima Thi. vi. dicens, Vidua eligatur non minus lx. annorum que fuerit unius uiri uxor, et sequitur: Volo autem iuniores nubere et cetera. Et quamuis licite sint secunde nuptie secundum Apostolum. Tamen antiquitus que uno contente uiro fuerant corona pudicie honorabantur, sicut ait Valerius libro iii. capitulo i. Ut habitum est supra parte prima distinctione iiii. capitulo vi. Tales autem uiduas commendat Ieronimus libro ii. contra Iouinianum, exemplificans ibi de multis que noluerunt secundo nubere, unde Marcia, Kathonis filia, ut ait ibi cum lugeret uirum et matrone quererent ab ea quam diem haberet luctus ultimam, respondit: Quam et uite. Illa enim que sic conquerebat uirum absentem de secundo uiro non cogitabat. Similiter loquitur de alia quam cum propinquus moneret ut alteri nuberet, haberetque etatem integram, faciem bonam nequaquam inquit hoc faciam. Si enim bonum uirum inuenero ut ante nolo nubere timore ne perdam si malum, quid necesse est post bonum pessimum sustinere? Similiter narrat quod Portia minor cum lauderetur apud eam quedam bis maritata respondit: Felix et pudica matrona nunquam preter semel nubit. Similiter quod Marcella maior rogata a matre ut nuberet, respondit se nupsisse ita ualide ut amplius nolit. Similiter Valeria amisso primo uiro suo nulli uoluit nubere et interrogata cur hoc facere, ait sibi maritum secundum non semper uiuere, et ibi multum de hoc. Unde sequitur imitentur nupte Claudias et Cornelias, scilicet mulieres illas de progemebus illis, et cum Apostolum mulieribus bigamiam uel trigamiam uiderint ignoscentem, legant antequam religio nostra fulgeret in mundo unicubas semper habuisse inter matronas decus, per illas muliebris fortune sacra solita fieri. Sacerdotem nullum bigamum, nullum flamem bimaritum. Gerofansios Athenienses usibus castrari et postquam in pontificatum electi uiros desinere esse adiiie siccate sorbitione scilicet cuiusdam herbe, multum autem ibi hortatur Ieronimus, uiduas ad seruandam uiduitatem, et ne iterato nubant. Et de seruanda uiduitate idem Ieronimus et qualis debet esse uidua epistola xxiiii. que intitatur de uiduitate seruanda, ubi multum dehortatur secundas nuptias, enumerans multas illarum molestias unde dicit: Volumus scire quales debent esse uidue legamus euangelium secundum Lucam: Erat, inquit, Anna prophetissa que uixerat cum uiro suo annis vii a uirginitate sua, et hec uidua erat usque ad annos lxxxiiii. que non discedebat de templo ieiuniis et obsecrationibus die ac // nocte. Recorde cur similiter uidue Sareptane que sue et filiorum saluti Helie pretulit famem, iii. Reg. xvii. Legimus Iudith uiduam confectam ieiuniis et lugubri habitu sordebat quomodo lugebat uirum, Iudith viii., ubi dicitur quod erat Iudith uidua annis tribus et mensibus sex et in superioribus sue cubiculum secretum sibi fecit. In quo cum puellis suis clausa morabatur et habens super lumbos cilicium ieiunabatque omnibus diebus uite sue preter sabbata et neomenias et festa domus Israhel, eratque eleganti

aspectu nimis cui uir suus reliquerat diuitias multas et familiam copiosam. Et hec erat in hominibus famosissima quia timebat Deum ualde, nec erat qui loqueretur de ea malum. Et ideo dicitur iii. quod post uictoriam de Holoferne, Ioachim summus pontifex cum uniuersis prespiteris suis uenit ut uideret Iudith que cum exisset ad illum benedixerunt eam, omnes dicentes: Tu gloria Israhel, tu leticia Israhel, tu honorificentia populi nostri quia fecisti uiriliter et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris et preter uirum tuum alterum nesciens manus Domini, confortauit te et ideo eris benedicta in eternum. Ecce quod ista clausa manebat in abstinentiis et silentio delicatum corpus macerabat. Audierat enim quod uxores Daudid clause erant usque in diem mortis sue, in uiduitate uiuentes, ii. Regum xii. Et ideo Ieronimus ad Eustochium: Nolo habeas consortium matronarum, nolo ad nobilium accedas domus, nolo te frequenter uideri, nolo quod contemnas quod esse uoluisti. Cur facis iniuriam uiro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa properas? Disce in hac parte sanctam superbiam; scito te illis esse meliorem. Et post: Rarus sit tibi egressus in publicum; matres te querant in cubiculo tuo. Nunquam tibi causa deerit procedendi in publicum sed semper quando necesse est fueris processura, moderatus cibus et nunquam uenter repletus. Et post: Sint tibi quotidiana ieiunia et refectio sacietatem fugiens. Nichil prodest triduo biduoque transmissio, uacuum portare uentrem, si compleatur saturitate ieiunium. Hec ille. Item Ieronimus: Parum castitatis credo sine suis appendentiis. Vidualis autem castitatis tria sunt appendentia. Primum est non euagari sed uel in propria domo manere uel in templo orare, ad exemplum Anne prophetisse de qua supra quia euagatio in uiduis reprehenditur, prima Timothei quinto. Simul ociose discunt circuire domos, non solum ociose sed etiam uirtuose, et curiose loquentes quod non oportet. // Secundum est ciborum asperitas quia, secundum quod dicitur ubi supra, uidua que in delitiis uiuit mortua est. Tercium est uestium humilitas. De beata enim uirgine dicit Ephiphanius quod uestes proprii coloris amabat et portabat. Viduas delicate ornatas, arguit Ieronimus epistola ad Eustochium, uideas pluresque uiduas antequam nuptas in felicem conscientiam mentitas tantum ueste protegere que erecta ceruice et ludentibus pedibus incedunt. Hee autem lepide et festiue uideri uolunt, et quam uiderint pallentem miseram monacham et monacheam uocant, quarum uestis est tenuis, cibus exquisitus, lectus deliciosus, stricte manice brachiis adherentes, mollis gestus, fractus incessus: hec apud illas totas uiduitas. Hec ille. Venio, inquit ille de uiduitate seruanda, ad uiduam pauperulam in euangelio, mittentem duo minuta in gazophilatio, cuius deuotam oblationem laudauit Ihesus, dicens: Vere dico uobis quia uidua hec pauper plusquam omnes misit, Luce xxi. Et idem: Quid angustiarum habent nuptie, didicisti in ipsis nuptiis? Et quasi coturnicum carnibus usque ad nauseam saturata es. Et sequitur: Quid uis tibi rursum ingerere quod noxium est bruta animalia et uage aues in easdem pedicas et reticia non incidunt, an forte propter liberos hoc uis, sed ridiculum est sperare pro certo quod multos non habere uideas. Et sequitur: Imitare potius sanctam matrem tuam, cuius ardor in Christum, pallor ex ieiuniis, elimosina in pauperes, obsequium in seruos Dei, humilitas cordis et uestis, et in cunctis sermo moderatus. Et post: Accipe queso occasionem et fac de necessitate uirtutem. Similiter epistola xcvi. de hoc multum inter laudes Paule matris Eustochii, exponens illud Apostoli, prime Timothei v.: Volo adolecentulas nubere et cetera: Nullam occasionem dare aduersario. Cur enim indulserit scilicet secundas nuptias subiecit? Nam quedam declinauerunt post sathanani. Unde inquit: Qualia sunt secunda matrimonia que lupanaribus preferuntur? Vidua enim que non potest continere, uel non uult, maritum potius hominem accipiat quam diabolum. Et ibi multum de hoc. Et interserit tibi uersus Virgilio libro quarto: Ille meos prius qui me sibi iunxit amores. Abstulit ille habeat

secumque seruet in sepulchro. Item Ieronimus de hoc multum epistola xxvi. ubi loquitur de triplici statu, scilicet coniugium, continentium et uirginum. Et de coronis talium narratque ibi de uiro qui sepelierat xx uxores et de muliere que habuerat xxii maritos, qui fuerunt copulati matrimonio et fuit specatio omnium // Rome quisquam efferet ad sepulcuram, sed uicit maritus, tocius urbis populus continente, confluente uel concurrente coronatus ac palmam tenens et clamans feretrum uxoris multi nubere feretrum precedebat. Ideo Ieronimus alloquens uiduam cui scribebat: Obsecro, inquit, te ut ista testimonia non noueris quibus incontinentibus et miseris subuenitur, sed illa potius lectites quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi quod perdidisti primum uirginitatis gradum, et per illum uenisti ad secundum, id est per officium coniugale ad continentiam uiduitatis. Et ibi multum de hoc. Qualiter autem debet uidua cauere a mala societate et suspicionibus? Ieronimus epistola xcvi. unde ait: Quid facit uidua inter familie multitudinem, inter ministrorum greges? Et sequitur: Caue omnes suspitiones et quicquid de te fingi potest ne fingatur ante deum. Non ambulet iuxta te calamistratus procurator, non histrio factus in feminam, non cantoris diaboli uenenata dulcedo, non iuuenis nitidus, nil artium stenitarum, nil tibi in obsequiis molle iungatur, habeto tecum uiduarum et uirginum choros, habeto tui sexus solatia. Semper in manibus diuina fit lectio et tam crebre orationes ut omnium cogitationum sagitte quibus adolescentia percuti solet; huius clipeo repellantur. Et post: Nesciat uidua digamie indulgentiam. Et Augustinus libro de continencia uiduali: In omnibus spritualibus deliciis quibus fruuntur inuapte sancta eorum conuersatio tanta esse debet ne forte cum mala uita non sit per lasciuiam. Mala sit fama per negligentiam. Nobis enim necessaria est bona uita nostra sed alius fama nostra. Hec Augustinus. Qualiter autem uidua debet esse ornata? Idem Ieronimus epistola xciii. alloquens illam ait: Quid in facie Christiana facit purpurissus et cerusa quorum alterum ruborem generat labiorum genarumque, alterum candorem oris et colli, ignis iuuenum fomenta libidinum impudicie mentis indicia? Ut supra habitum est: Quid aliud pollicemur? Aliud ostendimus, lingua personat castitatem et corpus totum perfert immundicia. Qualiter autem debeat esse sobria? Ibidem: Quid, inquit, necesse est nos iactare pudicitiam que sine comitibus et appendentiis suis, continentia et parcitate, fidem sui facere non potest Apostolus: Macerat corpus et adolescentula feruente cibis corpore; segura est de castitate. Vidua in deliciis uiuens mortua est, prima Timothei quinto: Ardentes diaboli sagitte, ieiuniorum et uigiliarum frigore restringende sunt. Et prima Timothei v. de instructione uiduarum bene ait: Viduas honora que uere uidue sunt // Si qua autem uidua filios aut nepotes habet, discat primo domum suam regere mutuam caritatem uel uicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum est coram Deo. Que autem uera uidua est et desolata speret in Deum et instet obsecrationibus et orationibus nocte et die. Nam que uidua in deliciis uiuens est mortua uidua eligatur non minus lx annorum que fuerit unius uiri uxor in operibus bonis testimonium habens, si filios educauerit, si hospitio susceperit, si sanctorum pedes lauerit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum operata est, adolescentiores uiduas deuita. Cum enim luxuriate fuerint simul autem et ociose, discunt circuire domos, non solum autem ociose sed uerbose et curiose loquentes que non oportet. Et Augustinus epistola iiii. multum de perfectione uiduarum ubi ait quod magis alius debet orare uidua. Et idem iii. confessionum loquens de matre sua: Illa uidua casta et pia et sobria, quales amas tu Deus. Narrat Valerius libro iiii. capitulo iii. de Anthonia femina que amorem mariti egregia fide pensauit, orna et etate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit, in eodemque thoro alterius adolescentie uigor extinctus est. Alterius uiduitatis experientia consenuit; tales uiduas benedicit Dominus, Psalmista, uiduam eius benedicens benedicam.

Bernardus et uoces earum exaudit ac protegit et earum lacrimis condescendit. Exodi xxii.: Vidue et pupillo non nocebis, si leseris eos uociferabuntur ad Dominum. Et sequitur: Ego audiam uocem eorum et egredietur furor meus contra te, et Eccles. xxxv.: Nonne lacrimae uidue ad maxillam descendunt et exclamatio eius super deducentem eas. A maxilla enim descendunt, ascendunt in celum et Dominus exauditor non delectabitur in illis. Et non solum in mulieribus gentilibus exemplum seruande uiduitatis inuenitur sed etiam in creaturis irrationalibus, sicut in turture, sicut ait Ambrosius exameron omelia quinta quod turtur ubi coniugis proprii uiri fuerit amissione uiduata, parem sibi usum thalami et nomen habere coniugii eo quod primus amor fefellerit eam; dilecti morte deceptam horrescit quoniam et infidelis ad perpetuitatem fuit et amarus ad gratiam qui plus doloris ex morte quam suauitatis ex amore generauit. Et sequitur: Iterare coniunctiones recusat illi soli suam castitatem reseruat, illi custodit nomen uxoris. Discite, inquit, mulieres quanta sit uiduitatis gratia que etiam in aibus predicatur. Prima Corinth. vii.: Dico inuuptis et uiduis: Bonum est illis si sic permaneant sicut ego quod, si non contineant, nubant. Melius est enim nubere quam uri. // Super quod Ieronimus epistola xcv.: Tolle quod peius est, scilicet uri, et per se bonum non erit, scilicet nubere. Euangelicus ergo predicator his occasionibus ammonet uiduas ut sint tales quales descripserunt sancti prenominati.

Capitulum tertium:

De informatione uirginum et defectu uirginitatis ac pena uiolantium uirginitatem

Virgines autem sunt ammonende eo modo quo Apostolus monet eas prima Corinth. vii. ubi ait de uirginibus: Preceptum Domini non habeo, consilium autem do, i. Corinth. vii. Quia enim status uirginitatis est quasi status celicus, non est in precepto ob suam arduitatem et difficultatem. Propter quod ait Saluator, Mathei xix.: Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum. Et sequitur: Qui potest capere, capiat. Ut enim ait Augustinus de bono uirginali: Virginalis integritas et per piam continentiam ab omni concubitu immunis angelica portio est. Est enim in carne corruptibili incorruptionis perpetue meditatio. Et ideo non fuit preceptum de ea quia ultra homines est. Quodammodo imprudentis erat aduersus naturam cogere, alioque modo dicere: Volo uos esse quod angeli sunt. Unde et uirgo maioris est premii, dum id contemnit quod, si id fecerit, non delinquit. Et de laude uirginitatis Augustinus de bono uirginali quasi per totum. Et Ambrosius libro primo de uirginitate ubi ait: Quis negat hanc uitam fluxisse de celo quam non facile inuenimus in terris, nisi postquam Dominus in huiusmodi terreni corporis membra descendit, sed de Helia Iohanne Baptista, de Maria sorore Moysi, et de uirginibus quas legimus fuisse in templo deputatas. Hec omnia in figura contingebant illis ut essent indicia futurorum, figura in paucis, ueritas in pluribus. Qualis autem debet esse uirgo describit Apostolus ad Corinthios vii.: Quando, ait, uirgo cogitat que Dei sunt ut sit sancta corpore et spiritu. Debet ergo uirgo sanctitate interiori et exteriori esse immaculata; debet esse meditationibus vacans et intenta; debet esse mundanarum cogitationum abdicatiua et expulsiua ut autoritate patet; debet esse sedulitate studiosa ut Deo placeat habens oleum celestis gratie, siue interioris leticie, coram Deo in uase cordis ut sit uirgo sapiens obuians sponso et habens oleum in lampade, Mathei xxv. Et de instructione uirginis qualis debet esse Ieronimus ad Eustochium xliii. epistola per totum ubi describit eminentem uirginitatis prerogatiuam, dicens quod uirginitas non est in precepto quia maioris mercedis est quod non cogitur sed offertur et durisissimum // erat contra naturam cogere, angelorumque uitam ab hominibus extorquere, et id quodammodo damnare quod conditum est.

Et ibidem: Ut filius Dei ingressus est in mundum noua familiam instituit ut qui ab angelis adorabatur in celis haberet angelos in terris, scilicet uirgines. Item Ambrosius de uirginitate: Supergreditur, inquit, uirginitas conditionem nature per quam homines angelis assimilantur. Angeli sine carne uiuunt; uirginitas in carne triumphat. Item uirgo debet esse fragilitate uel frugalitate siue abstinencia sobria. Unde Ieronimus epistola predicta: Si experto creditur, hoc primum moneo ut sponsa Christi uinum fugiat pro ueneno; hec aduersus adolescentiam prima arma sunt demonum. Et sequitur: Vinum et adolescentia duplex incendium uoluptatis. Quid oleum flamme adicimus, quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Et sequitur: Moderatus cibus nunquam uenter repletus seu expletus sint tibi quotidiana ieiunia et refectio saturitatem fugiens. Item debet esse uirgo humilitati subiecta et timida uel tremida. Exemplo beate uirginis matris Dei in qua dedicatur beata uirginitas, ut ait Ieronimus epistola predicta. De ipsa enim humilitate ipsa gloriata est, et Deum laudat subticendo de uirginitate, Luce i., quando ait: Magnificat anima mea Dominum. Et sequitur: Quia respexit humilitatem et cetera. Humilitas enim est necessaria cum uirginitate et caritas est custos uirginitatis uere, ait Augustinus de bono uirginali. Et de humilitate beate uirginis quam debet imitari quelibet uirgo Bernhardus supermissus est. Item debet esse uirgo tacita silentio uirtuoso pudore uerecunda, prout ait Ieronimus ad Demetriadem epistola xlvii. ubi ait: Sit autem sermo uirginis prudens, modestus et rarus, nec tam eloquentia preciosus quam pudore. Mirentur omnes tuam te tacente uerecundiam, te loquente prudentiam. Et ibidem: Nunquam detractio ex ore uirginitatis procedat. Et post: Sermo ociosus uitandus est. Et ibi multa bona de instructione uirginis et similiter in sequenti epistola ad eandem. Item debet esse uirgo quieta et honesta societate concomitata, non uaga discurrens per plateas et uicos. Exemplo beate matris Dei quam inuenit angelus in cubiculo et in loco archano, Luce i. Unde Ieronimus ad Eustochium epistola predicata: Rarus sit egressus in publicum, nunquam causa deerit procedendi in publicum sed semper quando necesse fuerit sis processura. Et ibidem: Sint tibi socie quas etas probauit et uita que quotidie in cordibus suis canunt, ubi pascis, ubi cubas in meridie et cetera. Item uirgo debet esse sacris orationibus et uirtuosis laboribus occupata, // secundum quod ait Ieronimus in dicta epistola ad Eustochium diuersas orandi horas habere debemus ut, si forte aliquo opere detendi fuerimus, ipsum nos ad officium tempus admoneat horam terciam et sextam. Et sic monet uirginem ut sit intenta orationi uel utili opere. Et idem Ieronimus epistola 89. alloquens matrem de instructione filie: Reddet tibi, inquit, pensum quotidie de scripturarum floribus. Et post: Asuescat ad orationes et psalmos, nocte consurgere, ymnos canere iii., vi. et ix. hora stare in acie quasi bellatricem Christi. Et sequitur: Discat et lanam facere, tenere colum, rotare fusum, stamina pollice ducere. Et de instructione uirginis et eius uirtutibus, moribus ac periculis sufficienter sancti patres predicti in tractatibus et epistolis suis et quamuis instruant uirgines Deo dicatas et consecratas, tamen omnibus uirginibus que sunt sapientes non fatue; uirgines prefate sunt necessarie. Omnes autem uirgines ammonende sunt de diligenti custodia sue uirginitatis, et ne improuide egrediantur cum dina ad uidendas mulieres regionis et corrumpantur et iniuriam patiantur qualem illa passa est, Genesis xxiiii. Uirginitas enim thesaurus est impreciables, ait Ieronimus ad Metriadem loquens de uirginitate: Diuitie, inquit, tue tuus est thesaurus irrecuperabilis postquam est amissus. Et idem ad Eustochium epistola predicta: Caue, queso, ne quando dicat de te Deus. Virgo Israhel cecidit et non est qui resuscitet eam. Audacter loquor enim cum omnia possit Deus suscitare, non potest uirginem post ruinam. Valet quidem liberare de pena sed non uult coronare corruptam. Si ergo homines solliciti sunt ad custodiendum thesaurum recuperabilem, multomagis debent

uirgines esse sollicite ad custodiendum thesaurum irrecuperabilem. De quo Mathei viii.: Simile est regnum celorum thesauro absconsum. Similiter Gregorius libro i. omelia xii.: Depredari desiderat qui thesaurum in uia publice portat. Ille ergo uirgines que suam ostendunt pulcritudinem et discurrunt publice et uagantur, timere possunt ne depredentur a latrunculis Sathanicis et scortatoribus de quorum quolibet Iob iii. per noctem erit quasi fur. Oculus enim adulteri obseruat caliginem. Sacre autem uirgines sollicite fuerunt de hac custodia et maluerunt etiam mori quam amittere uirginitatem, et disiderauerunt deformari in corpore ne appeterentur et perderent thesaurum uirginitatis, sicut narrat Ambrosius libro ii. de uirginitate de illa sancta uirgine que fuit Anthiochie cuius pulcritudo appetebatur que fuit ducta ad lupanar. Et intus erat columba foris strepabant accipiteres que fleuit et orauit, dicens: Domine, donasti uirgini feras et leones domare, potes hominum feras mentes // similiter domare, nunc templum tuum inuaditur ne patiaris incestum sacrilegii et uix compleuerat precem. Et ecce miles intrauit qua timente dixit: Ne timeas soror, ueni saluare animam tuam non perdere, nec quasi adulter ingressus sum, si uis martir egrediar, uestimenta mutemus. Tua uestis me faciat uerum militem quia martirem mea uestis faciet te uirginem, sume pallium quod tegat crines, abscondat ora. Solent enim homines erubescere qui intrauerunt quando lupanar exeunt. Mutato igitur habitu euolauit de laqueo et cum alius intrasset, credens quod esset ibi puella, egrediens ait: Puella ingressa fuit modo uidetur uir, et euentum aliis denunciauit et miles pro uirgine damnatus est que hoc audiens fertur cucurrisse ad locum supplicii et certasse de nece. Cunque ille diceret: Ego sum missus occidi, te autem absoluit sententia, ait uirgo. Non ego effugium mortis elegi, sed pudoris predam effugere optauit. Si sanguis expetitur fideiussorem, non desidero; habeo unde soluam. In me lata est sententia que pro me lata est. Fideiussor liber est quando his paratus est soluere pro quo fide iussit, aut igitur ero rea sanguinis tui aut ero martir mei. Sufficiunt membra morti que non in nature obprobrium declinaui non martirium tibi cessi, id est concessi. Vestem non professionem mutaui. Noli eripere beneficium quod dedisti, sicque ambo contenderunt et uicerunt, nec est diuisa corona sed addita. Laudanda est igitur uirgo et de uirginitatis zelo et de martirii desiderio. Idem narrat libro tercio quod sancta Sotheris cum esset uirgo decora facie et eam persecutor palmis in facie cedi iuberet, illa hec audiens leta uultum obtulit ut ibi fieret martirii sacrificium, ubi fuerat pudoris temptamentum uel temperamentum. Gaudebat enim dispendio pulcritudinis periculum integritatis auferri. Consimiliter legitur in uita beate Brigide quod cum eam adultam nobilis quidam in coniugem peteret, ipsa castitatis desiderio fragrans, a Deo precibus obtinuit ut aliqua sibi data corporis difformitate. Omnium procorum in ea cessaret instantia et tunc oculus eius unus crepuit et liquefactus est quod uidens pater eius eam uelari permisit, oculusque eius sanatus est. Similiter de aliis uirginibus sanctis legitur quod sollicite erant pro sua sacra uirginitate custodienda. // Unde in libro qui dicitur paradisis narratur de quadam puella que cum nollet consentire domino suo grauiter est afflicta, responditque quod non tota simul tantum sed minutatim uel minuatim mitti in picem sustineret antequam consentiret. Ibidem loquitur de alia que inter quoddam sepulcrum sedebat per annos decem donec mortua fuit cuius uultum nemo uidere potuit. Et hoc, inquit, ideo quia cuiusdam animus in me lesus fuerat et ne me uideret, malui in sepulcro recludi quam nocere anime ad similitudinem Dei facte. Similiter narrat ibi de uirgine apud quam latuit beatus Athanasius uel Anastasius per sex annos que cum esset mire pulcritudinis consueuit uitare conspectus hominum ne ex suspitione aliqua macula notaretur, ad quam ueniens sanctus Athanasius dixit: Deus michi nocte dignatus est reuelare apud nullum nisi apud illam uirginem me posse saluari. Illa uero proiectis uanis cogitationibus lauit ei pedes et

ministrauit ei et postea in ecclesia constanter subito apparuit, dixitque amicis: Apud uos non latui ut possetis iurare nescire ubi essem, in cella uero uirginis latui ubi nulla suspitio poterat esse de me. Ibidem legitur de uirgine Iuliana que origenem metuentem seditioes paganorum et fugientem per biennium suscepit et celauit, sibique necessaria ministrauit. Similiter narrat Ieronimus epistola xlii. de uirgine sacra que uideri noluit a beato Martino qui cupiebat eam uidere moribus et castitate precelsam que misit ei exenium ac per fenestram respiciens ait sancto uiro: Ora pro me, pater, quia a uiro nunquam sum uisitata. Gratias egit sanctus Deo eamque benedixit, quam periculosum autem sit sacram uirginitatem impedire uel Deo sacratas uirgines uiolare. Patet ex eo quod narrat Ieronimus epistola xlix. quod pretaxata nobilissima femina iubente uiro qui patruus erat, Eustochii uirginis habitum et cultum ipsius uirginis mutauit, cupiens uincere uirginis propositum, et matris eius scilicet Paule desiderium. Volebat enim quod nuberet et ecce eadem nocte cernit in somnis uenire angelum terribili facie, minantem penas et hec uerba frangentem. Tu ausa es preferre uiri imperium Cristo. Tu caput uirginis Dei, sacrilegis manibus ausa est attractare que iam arescent ut sentias excruciatam, quid feceris? Et finito uno mense ad inferna ducaris, si autem in scelere perseueraueris et marito simul orbaberis et filiis que omnia per ordinem expleta sunt, et seram misere penitentiam, uelox signauit interitus. Sic Christus ulciscitur uiolatores templi sui, sic gemmas et preciosissima ornamenta defendit. Hec autem retuli non quod insultare uelim calamitatibus infelicium // sed ut moneam cum quanto metu et cautione seruare debeas quod Domino spondidisti. Hec ibi. Nec mirum si Deus offendatur in uiolatione uirginis Deo consecrate quia sacra uirgo est uxor regis, non militis, quia scilicet sponsa Christi et est archa testamenti intrinsecus et extrinsecus deaurata et custos legis Domini, prout ait Ieronimus alloquens Eustochium ubi supra et ibi adiunxit: Zelotipus est Deus; non uult ab aliis uideri faciem tuam. Item ipse dicit ibi: Una est columba mea; una est perfecta mea; semper te cubilis tui secreta custodiant, semper sponsus ludat tecum, intrinsecus orans ad sponsum: Loquaris legens ille tibi loquitur. Vere ergo si quis violauerit templum Dei, disperdet illum Deus, i. Corinth. iii. Et licet predicta intelligantur de sacris uirginibus Deo sacratis, tamen omnis uirgo debet sollicite seruare uirginitatem suam, etiam si habeat propositum nubendi. Unde secundum legem diuinam, si quis apprehendens uirginem concubuerit cum ea, debet eam ducere in uxorem, Deutronomii uicesimosecundo. Et si uirgo esset et desponsata, si fuisset corrupta in ciuitate et non clamasset debet lapidari, ut dicitur ibi. Ut enim legitur in uita sancti Kinderini uel Kindeni episcopi apud antiquos saxones et pene ad moderna tempora sanxatum hucusque durauit ut quelibet uirgo in paternis edibus sponte deflorata, uiua absque retractione ulla sepeliri uel scoriari debuit, uiolator uero super eius sepulcrum suspendi. Et ut ibidem dicitur: Lex fuit in populo barbaro ut si puella in paternis edibus fornicans grauida inueniebatur, de supercilio montis altissimi precipitabatur, corruptor uero capite plectabatur. Si uero ethnici et diuine legis ignari sic fuerunt solliciti ad custodiendam uirginitatem in filiabus suis, quanta sollicitudine debent Christiani zelare pro filiarum uirginitate seruanda? Virgines enim uestales, id est seruientes dee Veste secundum errorem gentilium, si inueniebantur corrupte, uiue excoriabantur, prout narratur in prologo Romanorum ubi narratur de una que cum genuisset infantes, iuxta legem in terram defossa est uiua. Unde et de una tali que cum haberet conscienciam certam sinceritatis sue accepto cribro. Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admonui manus, effice ut hic hauriam in cribro de Tiberi aquam in edem tuam perferam, // et sic factum est prout narrat Valerius libro iiiii. capitulo i.: Nec est intelligendum quod hoc fuit merito sue uirginitatis uel obsequiis cum ritus ille esset demonialis sed hoc fuit factum ludificatione demonum ad deceptionem hominum, sicut

determinat Augustinus loquens de facto huius uirginis, x. de ciuitate Dei capitulo xvi.: Potuit enim demon permissa sibi potestate retinere aquam in cribro ut amplius deciperet. Narrat etiam Augustinus ibi de alia que nauim in qua simulacrum uehebatur, conatibus hominum atque boum immobilem redditam, zona alligatam ad sue pudicitie testimonium mouit et traxit. In omnibus autem predictis predicator ammonet uirgines esse tales quales descripte sunt ut de eis uerificetur illud prophete: Adducentur regi uirgines post eam et ut habeant oleum, id est nitorem conscientie in lampade cordis cum sapientibus uirginibus et ut deuota uoluntate sint uirgines non timore cogente. Quia ut ait Ambrosius libro i. de uirginitate, non est casta que metu cogitur, nec honesta que mercede conducitur. Ubi narrat de quadam Pictagorea uirgine que cum a tyranno cogeretur prodere secretum, ne quid in se ad extorquendum confessionem uel tormentis liceret, morsu abscondisse linguam fertur, atque in tyranni faciem despuisse ut qui interrogandi finem faciebat, non haberet quid interrogaret, sed uicta est cupiditatibus que tormentis uinci non potuit forti animo sed tumentis utero. De fructu autem uirginitatis et premio Apocalipsis xiiii.: Nemo poterit enim dicere canticum. Et sequitur: Virgines enim sunt et sequuntur agnum quocumque ierit. Super quod Augustinus de bono uirginali: Agnum sequi quocumque ierit est ipsum uirginitate mentis et corporis imitari. Et ibidem: Gaudia uirginum sunt de Christo, in Christo, cum Christo, per Christum, et post Christum. Sequitur: Gaudia uirginum non sunt eadem cum non uirginibus quamuis Christi. Nam sunt aliis alia sed nullis talia, Ysaie lx. Hec dicit dominus Eunuchis: Dabo eis in domo mea et muris meis nomen melius a filiis et filiabus. Unde Augustinus epistola xxviii.: Beatius est in carne imitari uitam angelorum quam ex carne augere numerum mortalium. Hec est uberius fecundiorque felicitas: non uentre grauescere sed mente grandescere, non lactescere pectore, non uisceribus terram sed orationibus celum perturire. Et de hoc fructu uirginitatis et de cautela in malis cauendis narrat Gregorius dialogorum x., loquens de puella nomine Musa cui apparuit beata uirgo cum puellis in albis uestibus et quesitum ab ea an uellet uiuere in eius obsequio, qua respondente quod sic: dicit ei beata uirgo ut nihil ultra puerile uel leue ageret et a risu et iocis abstineret, et quod // ad eam tricesimo die uentura esset que omnino mutata est, sicque factum est et in ultimis dixit: Exite, ecce domina uenit. Idem ait sue narrat de Tharsilia que habuit duas sorores que cum uenissent ad exitum circumsteterunt circa lectum suum et clamauit: Cedite, Ihesus uenit. Et de his, scilicet de perfectione uirginum et de gloria earum, patet in uitis sanctarum uirginum, scilicet Katherine, Agnetis et aliarum de quibus ecclesia solemnizat.

Septima distinctio: De ammonitione hominum secundum differentias euentus uel fortune

Capitulum primum: De ammonitione existentium in prosperitate

Similiter ammonendi sunt homines existentes in prosperitate ne extollantur et existentes in aduersitate ne terreantur desperando de aduersitate. Illi enim qui prosperantur pro uoluntate non se offerant, nec in ea presumptuose confidant, nec sustinentes aduersa despiciant et mutabilitatem siue labilitatem eius iugiter considerent. Et de eorum ammonitione Gregorius ii. pastoralis capitulo xvii. Unde et prouerbiorum i.: Prosperitas stultorum perdet eos. Augustinus epistola 82.: Mundus est periculosior blandus quam molestus. Iob v.: Vidi stultum firma radice et maledixi pulcritudini eius. Ibi Gregorius moralium vi.: Quasi per amena prata ad carcerem uadit qui per presentis uite prospera ad interitum currit. Iob xviii.: Precipitabit eum consilium suum. Ibi moralium xvi.: Prosperitas gressus obligat ut uix ad bona redire possint. Unde Augustinus

epistola v.: Nichil infelicius felicitate peccantium qua penalis nutritur iniquitas et mala uoluntas uelut hostis interior roboratur. Et sequitur: Si Deus pollere permittat iniquos in prosperitate, tunc indignatur grauius, et si hic impunita dimittat, tunc punit inuestius. Ubi inducit illud poete: Luxuriant animi rebus plerumque secundis. De hoc Seneca multum libro de prouidentia ubi ait: Nichil infelicius eo cui nunquam accidit aliquid aduersi quia male iudicauerunt dii de ipso. Et ponit exempla de ipsis qui aduersa sustinuerunt sicut de regulo qui quanto plus tormenta sustinuit, tanto plus glorie obtinuit, et quanto plus glorie habuit, tanto uberius et uirilius aduersa tolerauit. Solatium enim magnis uiris fuit dura pro honestis tolerare. Et de hoc idem Seneca epistola vii.: Munera fortune sunt insidie, et epistola lxxx.: Segetum ubertas nimia sternit, rami onere franguntur // ad maritatem non prouenit nimia fecunditas. Idem illis euenitur quos nimia felicitas corrumpit. De huiusmodi autem mutabilitate Gregorius iii. registrum ante finem bene ubi ait: Dum omnia in hoc mundo mutabilitatis ordo corrumpat, nec eleuari prosperis, nec frangi debemus aduersis ut humilitati discamus quicquid delinquimus et exaltati aduersitatis memoriam quasi humilitatis anchoram in mente teneamus. Nichil est stabile in hac uita sed ut uiator modo per plana modo per ardua pergat, nec est ira sed gracia per quam discimus ut eius dona tanto seruemus uerius quanto humilius. Artem gubernandi mare tranquillum non ostendit et obsequens uentus nisi aliquid aduersum occurrat sed quia animum probet turbatio naufragii. Non est laudandus rector cui gubernacula fluctus eripuit qui fluctuantia uela deseruit. Ille uero laudandus qui predictis restitit. Et de eius mutabilitate Valerius libro xi. capitulo ultimo ubi narrat de quodam cui omnes conatus placide exhibebantur itinere circumcupite rei factum apprehendebat fata que incipiebantur simul et soluebantur, uelle ac posse in equo positum erat. Annulum enim de industria in profundum abiecit ne omnis incomodi expers esset, quem tamen continuo recuperauit capto pisce qui eum deuorauerat. Sed hunc cuius felicitas semper plenis uelis prosperum cursum tenuit oportantes Darii regis prefectus in excellentissimo montis uertice cruci affixit ubique putruit. Non ergo confidendum est multum in diuturna prospertiate ex qua aduersitas sepe subsequitur. Et ibidem narrat de aliis qui fuerunt diu prosperitati postea aduersa passi propter quod concludit ibi Valerius: Caduca nimirum et fragilia pluribusque consentanea crepitis sunt. Ista que uires humane atque opes uocantur, affluunt subito, repente dilabuntur. Nullo in loco, nulla in persona stabilibus infixis radicibus consistunt. Sed in certissimo flatu ruine huc atque illuc acta quos in sublime extulerunt improviso recursu destitutos profundo cladum miserabiliter immergunt, itaque neque existimari neque dici debent bona que inflictorum malorum amaritudine desiderium suum deformant. Ibidem etiam narrat de Craso cui pecunie magnitudo locupletis nomen dedit sed eidem postea inopia turpem dedecoris appellationem misit. Siquidem eius bona a creditoribus quia solidum prestare non poterat direpta sunt et amara sugillatione non caruit cunque egens ambularet ab omnibus contemnebatur qui diues ab occurrentibus salutabatur. Ibidem narrat de Casso qui preture uel prefecture splendore triumpho claritatem confulciatus decore maximi pontificis sacerdotio effectus uel functus ut diceretur senatus patronus // qui fuit postea manibus carnificis laniatus ante totius fori Romani conspectum. Similiter narrat de Martio qui multis prosperatus deinde proscriptus et multis aduersis afflictus est, de quo ait ibi Valerius: Quid huiusmodi conditione inconstantius et mutabilius quam si inter miseros posueris miserimus, si inter felices felicissimus reperitur? Et de multis talibus narrat ibidem. Non est igitur gloriandum de mundana prosperitate quia uita secura quasi mare mortuum, ait Seneca epistola lxx., et ubi eadem die leserunt nauigia absorbentur, ait ibidem. Munera fortune sunt nisi die et uisitata uel uiscata beneficia, ait idem epistola vii., et

xlvi. Nescis qua etate Hecuba seruire ceperit qua Cresus, qua Darii mater qui prius fuerunt prosperati postea aduersis afflicti. Ideo Augustinus de uerbis Domini sermone xiii.: Magne uirtutis est in felicitate luctari ne alliceat, ne corruptione subuertat. Magne, inquit, uirtutis cum ea luctari et non ab ea uinci. Phillipenses iii.: In omnibus iustificatus sum; scio humiliari, scio habundari. Super quod Gregorius super Ezechielem libro ii. omelia vii.: Magna ars est et mire scientie disciplina ac toto cordis nisu discenda scire sustinere aduersa et prospera. Et ille magnus est qui blandientibus rebus secundis non seducitur, ait Bernhardus tercio ad Eugenium ante finem. Et de hac materia Seneca libro de prouidentia quasi per totum ubi ait: Fugite diuitias uel delicias. Fugite eneruatiam felicitatem qua animi marcescunt. Sequitur: Cum omnia que modum excesserint noceant, periculosissima felicitatis intemperantia est que in uanas mentes ymaginationes euocat. Et idem: Illos merito dicit quis miseros qui nimia felicitate torpescunt quos uelut in mari lento tranquillitas iners detinet. Et idem epistola xxxvii.: Res inquieta felicitas, ipsa exagitat, mouet cerebrum non uno genere alios in aliud irritat: hos in potentiam, hos in luxus, hos inflat, illos mollit et totos resoluit. Est enim sicut uinum, scilicet quia turbat. Nulli ergo magnificandi uel beatificandi propter mundi prosperitatem dici possunt, ait Valerius libro septimo capitulo secundo recitans dictum Solonis dicentis: Neminem dum adhuc uiuit beatum debere dici, quoadusque fati diem ancipiti fortune subiecerimus. // Et ibidem interroganti quis nam esset, beatus Anaxagoras respondit: Nemo, inquit, ex his quos tu felice estimas sed in numero illo reperies qui a te miser ceditur. Non erat ille diuitiis aut honoribus habundans sed aut iuris uel raris exigui, aut non pertinax ambicio se doctrine fidelis cultor tam in incessue quam in fronte beator.

Capitulum secundum: De ammonitione hominum existentium in aduersitate

Ex his patet qualiter sint admonendi sustinentes aduersa, scilicet per oppositum ut non grauentur nimis de aduersitate quam patiuntur quia aduersitas plus prodest sustinentibus patienter quam prosperitas, sicut probat eleganter Boecius ii. de consolatione capitulo ultimo ubi ait: Plus hominibus reor prodesse aduersam naturam uel fortunam quam prosperam. Illa enim uidetur blanda; mentitur hec semper uera cum se instabilem monstrat, illa fallit. Hec instruit. Sequitur: Illam uideas uentosam semper fluentem sui ignaram; hanc sobriam siccitamque et ad exercitationem prudentem; illa deuios a uero bono facit; ista ad uera bona illico retrahit. Et similiter Seneca libro de prouidentia quod aduersitas non est malum quod noceat, scilicet bonis, quia nichil mali potest accidere bono uiro et hoc quia nulla bona sibi auferunt. Non enim miscentur contraria in multis bonis exercentur et a malis, scilicet uoluptatibus et lasciuiis, retrahuntur et gloriam et honorem cumulant, sicut de omnibus ibi exemplificat, ubi ait: Sicut amnes et ymbres et fontes non mutant saporem maris nec remittunt, ita aduersarum rerum impetus fortis uiri non mutat animum sed manet in statu suo, et quicquid euenit in colorem suum trahit et mutat. Est enim omnibus exteris potentior. Et sequitur: Omnia aduersa exercitationes putet. Athletas, inquit, uidemus quibus cura est cum fortissimis conflare, marcet sine aduersario uirtus, tunc apparet quanta sit quantumque polleat. Cum quid possit patientia ostendit, quicquid accidit, homini consulit et in bonum conuertit. Sequitur: Pium animum habet Deus ad uiros bonos. Illos fortiter amat et uult quod operibus bonis et doloribus plenis ac damnis exagitentur ut uirium uel uerum colligant robur. Nam matres nolunt fouere in sinu filios. Languent, inquit, per inerciam saginata, nec fert ullum ictum illesa felicitas, et ibi de hoc per totum. Unde ait: Gaudent

magni uiri rebus aduersis, non aliter quam fortes milites belli triumpho, gubernatione in tempestate in acie militem intelligas, calamitas uirtutis occasio est. Illos merito quis dixerit miseros qui nimia felicitate torpescunt. Ignis enim aurum probat sed miseria fortes uiros. // Non est arbor solida nec fortis nisi in quam frequens uentus incursat. Ipsa enim uexationem constringitur et radices celsius figit et exemplificat de magnis uiris qui multa sustinuerunt aduersa, sicut Demetrius qui ait: Nihil infelicius eo qui uel cui nihil unquam aduersi inuenit uel euenit. Similiter ponit exemplum de Mussio qui sustinuit ignem, de Fabricio qui paupertatem, de Rutilio qui exilium, de Regulo qui tormenta, de Socrate qui uenenum sustinuit. Item Seneca libro de constantia sapientis quod quemadmodum quorundam lapidum inexpugnabilis duricia est. Nec enim secari adamas nec cedi potest sed omnia incurrentia retundit et quemadmodum lapides flamma consummi non possunt. Et quemadmodum scopuli in altum proiecti mare frangunt nec ulla uestigia se uicis ostendat, sic animus sapientis solidus est et id roboris colligit ut tam tutus sit ab iniuria quam illa que retuli. Et consimilia exempla ponit Cristostomus super Mattheum omelia xxiii.: Nullus, inquit, potest nocere uirtuoso uiro sed multum proficere et ponit exempla: Qui adamantem percutit, ipse est qui percutitur; qui stimulos calcitrat, ipse est qui stimulatur; ligans ignem in uestimenta, flammam non consumunt sed uestimentum, et qui insidiatur, uirtuosis uiris periclitatur. Item Seneca libro iii. de ira ut tela a duro resiliunt et cum dolore cedentis sola feriuntur solida, ita magnum animum nulla iniuria ad sensum sui adducit. Fragilior eo quod petit et subdit causam ut superior pars mundi et ordinatior ac syderibus propinquior non impellitur in tempestate et omni tumultu caret. Inferiora uero fulminant eodem modo sublimis animus semper quietus et in statione tranquilla collocatur. Et ideo probat Seneca ubi supra de constantia sapientis quod sapiens nihil potest perdere. Omnia enim reposuit, nihil fortune credidit. Bona sua in solido habet contentus uirtute que fortuitis non indigent. Et ideo concludit quod non potest fieri iniuria sapienti. Quod confirmat etiam exemplis Megeram Demetrius ceperat et cum Scibon uel Scipho philosophus esset interrogatus utrum aliquid perdidisset, Nihil, inquit. Omnia enim mea mecum sunt et tamen patrimonium eius in predam cesserat, filias hostis rapuerat, patria in aliam conditionem peruenerat, et tamen urbe capta non se uictum sed indemnem contestatus est. Habebat enim bona sua secum, dissipata et direpta non dicebat sua sed aduenticia et nutum fortune sequencia. Et ideo non ut propria dilexerat et ibi exemplificat de aliis qui terribilia sustinuerunt nec in eis defecerunt sed amplius profecerunt. Monendi ergo sunt aduersa // sustentantes ut patienter sustineant et ut considerent quod aduersitas uera bona non aufert, et a malis scilicet lasciuia cohibet et a peccatis purgat, et premia cumulat maxime quando fide eis patienter sustineant, propter Deum sicut scriptura testatur per totum et sic patet per exempla patrum, Iudith viii.: Pater noster Abraham temptatus est. Et sequitur sic Ysaac, sic Iacob, sic Moyses et omnes qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles. Et Thobie xii.: Quia acceptus Deo eras, necesse fuit ut temptatione probaret te. Iob v.: Beatus qui corripitur a Domino, et xx.: Si impius fuero, ue mihi est, et si iustus non levabo caput, saturatus afflictione et miseria. Ecclesiastici xxvii.: In igne probatur aurum et argentum. Idem xxvii.: Vasa figuli probat fornax. Et Hebreorum xii.: Quem diligit Deus, hunc castigat. Et de hoc Augustinus i. de ciuitate Dei capitulo x.: Quod sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat, sub eadem tribula, stipula comminuitur et frumenta purgantur. Similiter in prelo oleum ab amurca separatur, ita et eadem uis irruens bonos probat, malos eliquat, damnat, uastat et exterminat. Et de hoc Gregorius in moralibus Iob. xxxv.: Qui dat carmina in nocte, ibi moralium xxxi.: Quod nihil iniuste patimur carmina in nocte est letitia in tribulatione. Augustinus contra Fastum xxii.: Nullus hominum sic

iustitia preditus est cui non sit necessaria temptatio tribulationis uel ad perficiendum uirtutem uel ad confirmandam seu approbandam. Et idem epistola xlvii. quod tribulatio est ad humiliationem superbie, ad probationem patientie, ad abolitionem uel ablationem culpe. Fidelis ergo non debet nimis grauari nec desperare de aduersitate uel tribulatione. Cum dicatur de Salvatore, Luce ultimo: Oportuit pati Christum et cetera. Et cum ipse dicat suis electis, Mathei xx.: Potestis bibere calicem quem ego et cetera. Per calicem enim peruenitur ad maiestatem et per amarum poculum confessionis, peruenitur ad gaudium salutis. Ait ibi Gregorius libro secundo omelia quarta: Unde electi ab inicio passi sunt aduersa. Iob tercio: Frater fui draconum. Ibi Gregorius moralium xxviii. in fine: Nullus perfectus est qui inter mala proximorum patiens non fuit. Et exemplificat de Abel et Kaym, de filiis Noe, de filiis Ysaac, de apostolis. Et subiungit quod sicut in tritura grana a paleis premuntur et sicut inter spinas rose redolent sic iusti premuntur a malis, et tamen a malis crescunt et redolent et cetera. // Nec ergo prosperitatibus pollentes beatificandi sunt propter hoc nec aduersa sustinentes miseri reputandi, etiam testimonio demonum, prout ait Valerius libro vii. capitulo i.: Cum enim rex Gyses regno Lydie armis uel aruis et diuitiis abundantissimo inflatus animo, Appollinem phicium sciscitaturum uenisset, sed statuum Appollinis in qua demon dabat responsoria. An aliquis mortalium se esset felicior, ille ex abdita sacrarii specu, emissa uoce, Aglaum Sophidium uel Sciphidium ei pretulit. Is erat Archadis pauperimus sed etate iam senior terminos sui aggelli nunquam excesserat, paruuli scilicet ruris fructibus contentus. Et sequitur: Insolenter fulgore fortune sue glorianti respondit se magis a probare securitatem rudis tugurii quam tristem curis que sollicitudinibus aulam, paucasque glebas pauoris, expertes scilicet que pinguissima Lidie arua metu referta, et unum aut alterum iugum boum facilis tutele quam exercitus et equitatus et arma uoracibus expensis onerosa. Et huiusmodi necessarium horreolum magis appetendum quam thesauros hominum insidiis et cupiditatibus expositos. Itaque Gyses dum a stipulatione uane opinionis thesauros domini concupiscit habere. Ubi nam solida et sincera esset felicitas didicit. Hec ille. Si ergo demon dat testimonium ueritati quod non in prosperitatibus et affluentis est felicitas, nec in paupertate uel aduersitate miseria fideles, nec illas appetant, nec de his gloriantur inaniter, nec propter istas grauentur uel desperent inordinabiliter. Melius enim est paucum cum timore Domini quam thesauri magni et insatiabiles, Prouerbiorum xv.

Distinctio octaua: De admonitione hominum secundum differentias complexionum

Capitulum primum: De admonitione hominum existentium in sanitate

Similiter ammonendi sunt homines existentes in sanitate ne ipsa sanitate abutantur et ut in fructuosis operibus exerceantur, merita cumulent et premia thesaurizent in celis. Unde et de his Gregorius ii. pastoralis capitulo xxiii. ubi ait: Admonendi sunt incolumes ut salutem corporis exerceant ad salutem mentis ne si accepte incoluntatis gratiam ad usum nequicie inclinent dono deteriores fiant. Et ne oportunitatem salutis pro merende euacuent, Prouerbiorum ii. Ne des alienis honorem tuum et annos tuos crudeli ne forte impleantur extranei uiribus tuis et cetera. Fortitudinem meam ad te custodiam, ait propheta. Et Ecclesiastici xi.: Letare iuuenis in adolescentia tua et in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tue. Et Ecclesiastici xxv.: Que in iuuentute tua non congregasti, quomodo // inuenies in senectute. Similiter sunt admonendi ne sanitatem suam destruant uoluptatibus et lasciuis gule et ebrietatibus et ne sint homicide sui. Ut

enim ait Seneca epistola xcix.: Multos morbos multa fercula faciunt. Et ibidem innumerabiles esse morbos non miraberis, numera cocos, sed antiquitus non fuit ita quia medicina fuit paucarum herbarum scientia ac post inuente sunt mille conditure quibus auiditas excitaretur que desiderantibus alimenta erant, onera plerisque sunt. Inde pallor et neruorum uino inadentium tremor et miserabilior ex cruditatibus quam ex fame inacies, inde tormenta oculorum et aurium et innumerabilium februm genera ut ibi enumerat bene et sic de aliis. Ecclesiastici xxvii.: Propter crapulam multi perierunt qui autem abstinens est, adiicit uitam. Et ibidem in multis cibis erit infirmitas.

Capitulum secundum:

De admonitione hominum existentium in infirmitate et de huiusmodi utilitate

Econtrario sunt admonendi egroti uel infirmi ut eo ipso se filios Dei sentiant quo eos flagello discipline castigat. Prouerborum iii.: Ne fatigeris cum ab eo argueris. Et xxviii. capitulo: Liuor uulneris, absterget mala. Prout exponit Gregorius istas auctoritates ubi supra: Sunt autem monendi de patientie benignitate, de gratiarum actione Saluatori, et de filiali castigatione, ut dictum est. Ut enim legitur in uitis patrum libro iii. parte vii. de quodam fratre qui dicebat: Si infirmitas molesta fuerit, non contristemur quia non possumus stare ad orandum et psallendum. Hec enim omnia ad destruenda corporis desideria sunt. Et sequitur: Sicut magno et forti medicamine egritudo, scilicet corporis curatur, ita egritudine corporis uicia anime rescinduntur, et hec est magna uirtus quando in infirmitatibus tolerantia fuerit et gratiarum actione mittuntur ad Deum. Si amittimus, oculos non feramus grauiter. Excellentie enim instrumentum amisimus. Si surdi facti sumus, cogitemus auditum uanum amisimus et sic de aliis. Et si infirmitas totum corpus tenet, in interior a diuina caritas crescat. Et huic concordat quod legitur libro iii. hystorie tripartite de sancto Anthonio loquente ad Didimum qui Didimus cum esset paruulus amisit oculos cui Deus pro uisibilibus spirituales condonauit, regulas grammatice et rethorice didicit et alias scientias, nouum et uetus testamentum cognouit et libros etiam edidit, cui fertur Anthonius dixisse: Non te conturbet amissio oculorum sensibilibum. Tales enim tibi desunt // quibus musce et pulices carere possunt, sed gaude potius quoniam tales habes quibus angeli cognoscuntur et Deus noster inspicitur. Item Hieronimus epistola lxxvi.: Non doleas si non habeas quod fornice et musce et serpentes habent, id est carnis oculos, sed illum te habere letare, de quo Canticorum iii.: Vulnerasti me uno oculorum. Idem Hieronimus epistola lxxvi. ubi repetit dictum Anthonii ad Didimum de quo supra: Et sicut fidelis non debet grauari sed patientur sustinere amissionem talium oculorum, sic alias infirmitates. Unde sancti reputabant se uisitari a Deo quando infirmabantur, sicut narratur in uitis patrum libro iii. parte viii. de quodam sene qui frequenter egrotabat. Contigit autem uno anno eum non egrotare qui affligebatur et plorabat dicens: Dereliquit me Deus et non uisitauit me scilicet quia non fui infirmus. Similiter et sancti semper uolebant esse in infirmitate ad ipsorum castigationem, sicut narratur in uitis patrum ubi supra parte prima de quodam fratre qui noluit comedere in infirmitate, dicens quod uolebat esse in illa infirmitate per xxx. annos ut amplius mereretur. Infirmi autem gratias agentes Deo sunt honorabiles apud Deum, prout narratur in uitis patrum ubi supra parte prima de abbate qui dixit tres ordines esse honorabiles in conspectu Dei: Primus quando homo infirmatur et adiiciuntur ei temptationes quas cum gratiarum actione suscipit, secundo quando aliquis omnia opera sua facit munda coram Deo nihil habens humanum, tercio quando aliquis sedet in subiectione patris

spiritualis et omnibus propriis renunciat uoluptatibus. Et parte x.: Dixit senex quod si sint tres simul ex quibus unus bene quiescat, alius infirmetur et gratias agat. Tercius ministrat ei sincera uoluntate. Hii tres simul sunt uelut unius operis sint. Egroti ergo sic sustinentes immissam egritudinem et gratias agentes sunt honorabiles apud Deum. Unde in uitis patrum ubi supra parte vi. dicitur quod Deus misit angelum ad ministrandum seruo infirmo non habenti qui ministraret ei. Merito debent egri suas sustinere infirmitates ad predictas utilitates. Sunt etiam admonendi ut preparent corda sua Domino ad inhabitandum et transeundum cum eo in regnum suum. Luce xii.: Beatus seruus quem cum uenerit et cetera. Ubi Gregorius: Venit Dominus cum ad iudicium properat, pulsat cum per egritudinis molestias mortem esse uicinam denunciat cui confestim apperimus, si hunc cum amore suscipimus. Et sic infirmi corpore sunt admonendi quod infirmentur mente per ueram humilitatem de qua Psalmista: Pluuiam uoluntariam segregabis Deus, id est gloriam celestem, et infirmata est, scilicet deficiendo in se per humilitatem, et desperando uiribus propriis ut // amplius confirmet Deus. Virtus enim in infirmitate perficitur et cetera, ii. Corinth. xii. Et sequitur: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis sed mentis et corporis modo predicto ut inhabitet in me uirtus Christi. Licet ergo aliis uariis modis possint homines admoneri quia tantum de illis Gregorius secundo pastoralium sufficienter tractat. Hec ad presens sufficiant.